

ISSN 2311-3413

scientific journal

issue 1

Economics and Finance

2019

SCIENTIFIC JOURNAL

**Economics
and
Finance**

RSCI / РИНЦ
Science Index

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

ULRICHSWEBTM
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

2019

Editor-in-Chief:

Prof. Svetlana Drobyazko, Ukraine

Editorial board:

Atamas Peter, Ph.D. in Economics, Professor Alfred Nobel University, (Dnepropetrovsk, Ukraine);

Andris Denins, Dr.oec., Professor, University of Latvia (Rīga, Latvia);

Andrej Udovč, Doctor of Economic Sciences, Professor of Economics, Univerza v Ljubljani (Slovenia);

Valery Babich, Doctor Hab. in Economics, Professor, Association of Russian scientists of Massachusetts (Boston, USA);

Brezina Ivan, prof. Ing., CSc., Faculty of Economic Informatics, University of Economics in Bratislava (Slovakia);

Czempas Jan, Doctor Hab. in Economics, Professor, University of Economics in Katowice (Poland);

Dimitar Kanev, Doctor of Economic Sciences, Professor of Economics (Varna, Bulgaria);

Khaydarov Nizamiddin, Doctor Hab. in Economics, Professor, Tashkent financial institute the Republic of Uzbekistan;

Konstantin Savov Kalinkov, Doctor of Economics, Professor (Varna, Bulgaria);

Nedelea Alexandru-Mircea, Associate Professor Ph.D at Stefan cel Mare University of Suceava (Romania);

Okulich-Kazarin Valeriy, Doctor of Educational Sciences, Professor, Pedagogical University of Cracow (Poland);

Pavlov Konstantin, Doctor Hab. in Economics, Professor, Izhevsk Institute of Management (Russia);

Dr. Parikshat Singh Manhas, Ph.D, Director of School of Hospitality and Tourism management and Professor in The Business School University of Jammu (Jammu & Kashmir, India);

Pelikh Sergey, Doctor Hab. in Economics, Professor, Academy of Management under the President of the Republic of Belarus (Minsk, Belarus);

Dr. Reena Agrawal, PhD in Entrepreneurship, Assistant Professor Accounting, Jaipuria Institute of Management, Lucknow (India);

Ruta Šneidere, PhD. in Economics, Docent, University of Latvia (Rīga, Latvia);

Venelin Terziev, Professor Dipl.Eng., Ph.D., D.Sc. (National Security), D.Sc. (Ec.), University of Telecommunications and Post (Sofia, Bulgaria);

Jarosław Jerzy Turlukowski, PhD in Law, Assistant professor Institute of Civil Law University of Warsaw (Poland);

Nada Vignjević-Djordjević, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor State University (Novi Pazar, Serbia);

Shatalova Nina, Doctor Hab. in Social Sciences, Professor, Ural State Railway University (Russia);

Karpenko Lidiia, Doctor of Economic Sciences, Professor, Odessa National Polytechnic University (Ukraine);

Lysenko Denis, Associate Professor of Moscow State University named after M.V. Lomonosov (Moscow, Russia);

Hilorme Tetiana, Ph.D. in Economics, Assistant Professor, Oles Honchar Dnipro National University (Ukraine).

WARNING

Without limitation, no part of this publication may be reproduced, stored, or introduced in any manner into any system either by mechanical, electronic, handwritten, or other means, without the prior permission of the «Economics and Finance».

© «Economics and Finance», 2019

CONTENTS

Sadikov A. A. THE MAIN COMPONENTS OF PAID WATER USE AND THEIR IMPLEMENTATION IN WORLD PRACTICE	4
Iskandar Yunusov ESSENCE AND INDICATORS, CHARACTERIZING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF REPRODUCTION OF FISH RESERVES	11
Hilorme T., Novytska N. IMPROVEMENT OF METHODOLOGY OF INVENTORY AUDIT AT THE COMMERCIAL ENTERPRISE	18
Ivanisov O.V., Ahaverdiieva K.F., Lebedinskaya E.S. DEMOGRAPHIC SECURITY OF UKRAINE: MODERN CHALLENGES AND THREATS	28
Kachula S. V. FORMATION OF HEALTH INSURANCE INSTITUTE IN THE SYSTEM OF SOCIAL DEVELOPMENT	40
Romenska K.M. TRANSITION TO THE THIRD-YEARS BUDGET PLANNING: BENEFITS AND RISKS FOR UKRAINIAN ECONOMY	54

Sadikov Azlarjon Alimdjanovich

Master

Academy Public Administration under the President of the Republic Uzbekistan

THE MAIN COMPONENTS OF PAID WATER USE AND THEIR IMPLEMENTATION IN WORLD PRACTICE

***Abstract.** The article examines the problem of transition of water industry to market relations through the prism of improving agrarian relations, the formation of financial flows in the process of agricultural production and processing, the ratio of costs and revenues of the state from providing water resources for the production of agricultural products and, as a result of all this, creating a viable and equal model of relations between water and agricultural enterprises.*

***Key words:** paid water use, implementation, world practice, water conservation.*

Introduction. As part of the overall development strategy of the country, the government of Uzbekistan has designated agriculture as one of the priority areas. It constantly modernizes and restructures this sector in order to increase its productivity without harming the environment. More than 80% of the agricultural land in Uzbekistan is irrigated and the availability of high-quality and sufficient water resources is one of the main factors limiting its development. Overcoming this obstacle is achieved at the cost of serious efforts that lead to the creation and reconstruction of impressive infrastructures for regulating the flow and storage of water, as well as for water conservation measures. However, these problems cannot be solved only by these measures and maintaining the existing water facilities in a technically sound condition. On the one hand, a growing population, developing urban infrastructure and industry require more and more water resources, on the other hand, sources are declining. Issues of environmental safety require radically new approaches to the problems of nature and water use.

To solve these problems with the old methods is impossible. We need new approaches in the direction of serious reforming the water industry.

Market reforms carried out in general in the economy and, in particular, in agriculture, create the necessary conditions for this. At the same time, they require adequate transformations in the water sector, which to some extent act as a deterrent to their development.

The principal basis for the transition of this sphere to market relations is the introduction of paid water use.

Creating real conditions for the establishment of market relations between the agrarian sector and water management organizations is impossible without a significant increase in the profitability of farms.

The main agricultural products of Uzbekistan are cotton and grain. Under current conditions, the world prices for these cultures are quite favorable. Improving the mechanism of state order and the formation of purchasing prices will allow PFs to receive sufficient income, which will streamline the economic relations between the water and agricultural sectors.

Another aspect of the study is the impact of the specialization of agriculture in Uzbekistan on the development of the processing industry of the republic, the economic and financial results of the entire cycle of production and processing of cotton and grain at the level of enterprises and the state.

The state of knowledge of the problem. Economists in many countries of the world have devoted a lot of research to the problems of improving agrarian relations, the interaction of agriculture with related sectors. The tightening of environmental requirements, the depletion of freshwater sources for agriculture have made these problems also in demand in the scientific circles of Uzbekistan. Along with the study of these areas by domestic scientists, in recent years a number of international organizations have been paying attention to the study of these issues.

In particular, experts at ZEF-UNESCO¹ analyzed the possibility of reducing government subsidies for the production of cotton by reducing crop areas and saving water and compensating for it by increasing the profitability of the textile industry in the face of improved production of finished textile products with high added value.

Research methods. In the process of working on the topic, depending on the tasks to be solved, various methods, methods and techniques of economic research were used: monographic, economic-mathematical, comparative, design-calculated, experimental analysis. In the content plan, each of the presented methods, methods and techniques was used in solving the following tasks:

- monographic - in the study of organizational, industrial and economic activities of economic entities of agriculture and water management, as well as related industries;

- comparative analysis - when comparing the actual and forecast results obtained (for different development scenarios), as well as comparing the effectiveness of alternative areas of the overall strategy for the development of agriculture and water management;

- design - constructive - when justifying the feasibility and effectiveness of using different directions of income and profitability of enterprises in agriculture and water management;

- experimental - with approbation of the main provisions of the developed mechanisms and proposals.

Materials and Methods. The main distinguishing feature among the countries of the world in terms of water use is its chargeability. Countries are divided into two groups where paid water use is introduced and where it is not. The number of countries in the first group is growing, and the second group is declining. Uzbekistan is one of the few countries where agricultural water consumption to the level of WUA is carried out only through public funding. Practice has shown its inefficiency in the conditions of market relations (see annex). The country's strategic line is to introduce a market mechanism as the main one and leading in economic relations, the situation associated with the steady depletion of water resources and a number of other factors mentioned above urgently require a transition to paid water use. Introduction of paid water use will allow solving the following tasks:

- create a mechanism for the economical and rational use of water resources and financial resources as a result of the introduction of economic relations between water management organizations and water users;
- attract water users' funds for financing water management measures and increase mutual responsibility on a material basis;
- create economic levers to improve the environmental situation in the use of resources.

In world practice, there are no uniform approaches in setting fees for water use. Paid water use is carried out as reimbursement of costs associated with the formation, transportation and distribution of water among water users, as well as a factor contributing to the improvement of water resources management and their rational use in the interests of the whole society.

Many factors affect the pricing policy. These factors have both common features and national peculiarities inherent in a particular country or region. Its main components are the costs of current operation and maintenance, depreciation and reimbursement of capital costs, etc. Forms and payment mechanisms not only have national characteristics (country differences), but have differences even within the same country. These differences are caused by different goals of water supply, different water sources and varying degrees of water scarcity. The irrigation system, with its inherent technology, type of farms, social and economic goals also affects this. In the broadest sense, the goal of paid water use is cost recovery and demand management.

The main principles of paid water use should be:

- the assignment of such a price for water that would stimulate the water user in its economical use;
- linking the economic and financial relations of all levels of the water hierarchy among themselves;
- the establishment of free market prices for agricultural products, allowing water users to be solvent when paying for water services;
- increasing the responsibility of water management organizations for the supply of water to water users in the established volumes and terms;
- provision of irrigation systems with perfect means of water accounting with metering and control over the flow of supplied water.

Speaking about the reimbursement of costs, it is necessary to say that it does not mean the redemption of all costs at the expense of water consumers. In practice, at best, annual operating and maintenance costs are reimbursed. The most prosperous situation is typical for countries.

Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). These include Japan, France, Australia, Spain and the Netherlands, which reimburse not only these costs, but also partially capital costs.

The possibilities of agricultural producers in these countries are much more extensive than those of developing and backward countries. These opportunities are formed at the expense of state support of farms. Moreover, this support is officially recognized by the WTO rules and is governed by the "green", "amber" and "blue" baskets.

But in most countries of the world, and even in Jordan, Israel, and Morocco — countries that are faced with the problem of severe water shortages — the goal of water pricing policies is to recover the cost of providing services.

The following forms of payment are used in the world:

- for the amount of water supplied (per cubic meter tariff);
- for watering one hectare (per hectare tariff);
- mixed two-rate tariff (per cubic meter of water and per hectare of irrigation)

The most widely used system of paid water use, appropriate in the case where the only goal is to recover costs, is a fixed cost per hectare. In some cases, it may vary depending on the type of culture; moreover, the more moisture-loving the crop, the higher the water charge. Any pricing system that contains a volume element is impractical if there is no infrastructure to carefully measure the amount of water used. If such infrastructure is available, then double tariff (with a constant element to cover the costs of operation and maintenance and variable.

Table 1

Participation of the state and organizations of water consumers in financing one-time and operational costs of water management, % % *

State	Capital investment on development due		Operating costs due to	
	States	Water users and municipalities	States	Water users and municipalities
Spain	70	30	50	50
France	50	50	0	100
Canada	75	25	50-70	30-50
Japan	100	0	0	100
USA	70	30	50	50

Note: V.Dukhovny, M.Pinkhasov, I.Ruziev "Development of a flexible tariff system for the levels of pilot canals and WUAs" Report by SIC ICWC. Tashkent 2018

Table 2

The share of the cost of water delivery of the total cost of production

Name of crops	Cost of Delivered volume water per 1 ha (sum)	Cost of WUA services on 1 ha (sum)	Total the cost delivery water at 1 ha (sum)	Cost price, UZS / ha	% of total Cost, sum
knowledge of cultures	32280	12276	44 556	1 236385	3,6%
Corn	28 540	12 276	40 816	889 648	4,6%
Total / in average:	30 410	12 276	42 686	1 068 000	4,0%

The following are indicators for individual countries:

In Israel, with an average cost of water for the state-owned Mekhorot enterprise — 35-40 cents per cubic meter, there are differentiated water tariffs: household and municipal needs — \$ 1 per cubic meter, industry 60 cents / cubic meter; 19 cents / cubic meter

Surplus in excess of the limits will be penalized at a rate of 10 times the fare. The state pays extra to Mehorot for each cubic meter of water given to agriculture - 20 cents.

In the US, water tariffs for municipal and industrial water users range from \$ 40 to \$ 2500 per 1000 cubic meters of water. At the same time, the irrigation tariff for agricultural water users ranges from \$ 19 to \$ 120 per 1000 cubic meters. In general, the state spends about \$ 1 billion to support water management, of which the grant from the US Bureau of Reclamation is about \$ 500 million.

Recently, the United States has received a large development of the privatization of rights to water and the sale of shares in water, along with an extremely sharp increase in their value. An example would be the practice of the water region of Northern Colorado in the state of Colorado. In 1980 one share, which gave the right to permanently receive 1 acre-foot of water per year, cost 1000 dollars, in 1990 it increased to 15 thousand dollars, and in 2000 it was already sold for 20 thousand dollars. Water prices are very different in various states and even counties.

In Canada, from the federal and municipal budgets for water management, 5.3 billion Canadian dollars are subsidized, of which \$ 2.2 billion goes for operation and 3.1 billion dollars goes for development and reconstruction. Water supply for irrigation is paid per hectare.

The owners of irrigated land pay an average of \$ 110 per hectare of irrigation.

In Spain, the payment for urban and municipal water supply amounts to \$ 0.75 per 1 cubic meter, rural utility - \$ 0.25, for industrial use of water the tariff varies up to \$ 2 per 1 cubic meter, irrigation - from 0.02 to 0.20 dollars per 1 cubic meter. Irrigation and rural communal water supply is subsidized by the state through their participation in the maintenance of river basin Agencies and through municipalities.

In developing countries, based on a survey that was conducted by the World Bank together with the Asian Development Bank, the share of payment for irrigation is 5% of income in Nepal, 6% in Pakistan, 8% in Indonesia, 9% in Thailand, up to 26 % - in the Republic of Korea.

The cost of water delivery on the example of our surveyed farms, which includes the cost of WUA services and costs generated at the level of water management organizations is 44,556 som / ha or \$ 30.5 for cotton and 40,816 som / ha or \$ 28.0 The United States for cereals, which is 3.6% and 4.6% respectively and an average of 4.1% of the total value of production (Table 2). And if this indicator is related to the farmer's total income, then it will be about 3.4-4.4%. As we see, Uzbekistan occupies rather low positions on this indicator.

Characterized by the example of China. If the industry pays 6–10 cents per cubic meter, then for water use for irrigation - 0.8–1.5 cents per m³ for gravity irrigation and up to 2 cents per m³ of water supplied by machine irrigation. Chinese economists believe that water charges should not exceed 2–4% of gross income.

The current situation in the countries of Central Asia for the agro-industrial sector is as follows:

There are 2 types of payment in Kazakhstan:

- in the form of tax for each cubic meter of used surface water resources (payment for the resource) - 3.02 tiyin, or 0.021 cents / m³;

- in the form of payment for services of water management organizations for agriculture KZT148.65 per 1000 m³, or 0.105 cents / m³.

In Kyrgyzstan, the fee for water supply for agricultural water consumers is differentiated by periods:

- the growing season is 30 som per 1000 m³, or 0.069 cents / m³,
- non-growing season 10 som per 1000 m³, or 0.023 cents / m³

The received water fee covers about 40% of the total funding, the rest is subsidized by the state budget.

In Tajikistan, the charge for 1 m³ of water supply to agricultural water consumers is set at 1.7 dirams per 1 m³ or 3.93 cents / m³ for all irrigation methods.

Turkmenistan set a water fee for industrial enterprises and other water users at 28.8 manat per 1 m³. With a machine water lift, a factor of 1.7 is applied. Water allocated for irrigated agriculture is supplied free of charge within the planned limit. For a surplus amount, a threefold fee is established.

The introduction of water charges helped reduce water use in Kazakhstan by 10%, in Kyrgyzstan - by 21%, and in Tajikistan - by 6%.

Conclusions. Thus, each country based on its own capabilities, socio-economic priorities and objectives in order to rationally and sustainably provide agriculture with water, has developed its own approaches to this issue. There is a common and special. But the main general principle for achieving the goal of rational use of water resources, as the study shows, is the transition to a market mechanism.

References:

1. V. Dukhovny, M. Pinkhasov, I. Ruziev "Developing a flexible pricing system for the levels of pilot canals and WUAs" Report by SIC ICWC. Tashkent 2008.
2. FAO Water Reports 28. 2004. Rome. Cormish G.
3. Umarov, S. R. (2017). Innovative development and main directions of water management. *Economy and Innovative Technologies*, (1). Available at: <https://goo.gl/eEHSJK>. (in Uzbek).
4. Umarov, S. (2018). Scientific-theoretical basis of innovative development water resources of Uzbekistan. *Bulletin of Science and Practice*, 4(12), 409-415. (in Russian).
5. "Bucking the trend: How the cotton value chain in Uzbekistan can bring in more income at a lower price" I.Rudenko, J.Franz, J.Lamers. *ZUR* no. 2, May 2008. (ZEFUNESCO Developments, no 2, May 2008).
6. Water Charging in irrigated agriculture: A analysis of international experience. FAO.
7. Water Reports 28. 2004. Rome. Cornish G., Boswoth B., Perry C., Burke J.
8. Umurzakov, U.P., Ibragimov, A.G., Durmanov, A.S. Development of the organizational-economic mechanism and development of scientific, methodological and theoretical foundations for improving the efficiency of the rice growing industry to ensure the country's food security // *Science and Practice Bulletin. Electron. journals* 2017. №11 (24). P. 103-118. Access mode: <http://www.bulletennauki.com/umurzakov>. DOI: 10.5281 / zenodo.1048318
9. Mirzaev B.S., Mamatov F.M. Erosion preventive technology of crested ladder-shaped tillage and plow design . *European Applied Sciences*. 2014, №4. 71-73. p.
10. Durmanov, A. (2018). Cooperation as a basis for increasing the economic efficiency in protected cultivation of vegetables. *Bulletin of Science and Practice*, 4(8), 113-122.

11. Durmanov, A., & Umarov, S. (2018). Economic-mathematical modeling of optimization production of agricultural production. *Asia Pacific Journal of Research in Business Management*, 9(6), 10-21.
12. Durmanov, A. Sh., & Yakhyaev, M. M. (2017). Measures to increase the volume of exports of fruit and vegetables. *Herald of the Caspian*, (4).
13. Tulaboev, A., (2013). Blended learning approach with web 2.0 tools," 2013 International Conference on Research and Innovation in Information Systems (ICRIIS), Kuala Lumpur, pp. 118-122. doi: 10.1109/ICRIIS.2013.6716695
14. Tulaboev, A., & Oxley, A. (2012). A case study on using web 2.0 social networking tools in higher education. In *Computer & Information Science (ICCIS)*, 2012 International Conference on (1). 84-88.
15. Tulaboev, A., & Oxley, A. (2010). A pilot study in using web 2.0 to aid academic writing skills. In *Open Systems (ICOS)*, 45-50.
16. Ibragimov, A. G., & Durmanov, A. S. (2017). Issues of the development of competitiveness and the prospects of specialization in rice farms. *SAARJ Journal on Banking & Insurance Research*, 6(5), 14-19. doi:10.5958/2319-1422.2017.00021.2.
17. Durmanov, A. Sh., & Khidirova, M. H. (2017). Measures to increase the volume of exports of fruit and vegetable products. *Economics*, (9), 30-34. (in Russian).
18. Durmanov, A. Sh. (2018). Foreign experience the organizational-economic mechanisms of improving the activities of greenhouse farms. *Economics and Finance* (7), 20-28.

Iskandar Yunusov

PhD student

Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers (TIAME)

ESSENCE AND INDICATORS, CHARACTERIZING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF REPRODUCTION OF FISH RESERVES

***Abstract.** In this article, the main prospects and directions of strategic development of fisheries in the context of environmental and economic aspects are considered. It is shown that the main ways to improve environmental and economic efficiency should be: the development of public policy on rational use, conservation and protection of resource potential of inland water bodies, improvement of organizational and economic mechanisms and modernization of legal framework of fish catch; strategic planning and scientific - technical support of fisheries as a whole.*

***Keywords:** fisheries, ecological fisheries development, economic development of fisheries, fish stocks, reproduction of fish stocks, economic efficiency, artificial reproduction.*

Introduction. All reasonable human activity is somehow connected with the problem of efficiency. This concept is based on limited resources, the desire to save time, to get as much products as possible from available resources. The problem of efficiency - how to allocate and how much resources to use for current and future consumption. The level of efficiency affects the solution of a number of social and economic problems, such as rapid economic growth, raising the standard of living of the population, reducing inflation, and improving the working and rest conditions.

In the economic literature there are deep theoretical studies reflecting some of the problems of the economic efficiency of the reproduction of fish stocks. The works of many scientists present not only the complex problems of the theory of economic analysis of fisheries efficiency, but also reflect specific issues related to the formulation of methodological aspects on the formation of indicators of reproduction efficiency of fish stocks, the search for a rational combination of questions of measurement, evaluation and planning of reproduction efficiency. At all stages of historical development, society has always been interested in the question: at the cost of which costs and resources is the final production result achieved. Consequently, the original model of quantitative performance evaluation is the ratio between economic results and costs, resources. Maximizing outcomes per unit of costs and resources, or minimizing costs and resources per unit of outcome, is the primary goal of society, the workforce, and the individual (employee). This goal, the method of its achievement, the ways and reserves of increasing economic efficiency (their classification and quantitative assessment) are the content of economic science and economic disciplines (industry and functional). The basic principles for measuring production efficiency for all social formations are similar.

Literature review. Economic efficiency, reproduction of fish stocks are one of the main tasks of agrarian economic science. This theory is constantly evolving. A significant contribution to the development of the methodological basis for the efficiency of fisheries was made by Lukinova O.A., Khomutetskaya A.V., Levkina

E.V., Mukhachev I.S., Mishchenko N.G., Moiseev N.N., Molodkina G.K., Gashova V.V., Mikheles T.P., Dmitrieva T.D., Rafikov S.A., Fedorov V.G., Karshok M.I., Majnik A.L., Degtyareva N.G., Vasilenko M.E., Bugriyev S.A., Kurbonov R., Elmurodova B., Shokhimardonov D., Kurbonov A., Niyozov D., Karimov B., Komilov B. and other scientists.

Studies on the problems of economic efficiency, the organization of reproduction and its social aspects directly in the field of fisheries are devoted to the works of L.S. Berg, I.S. Ryakhovsky, G.P. Rudenko, V.A. Shabashev, V.B. Batievskaya, O.Ponomareva, I.A.Chernyavskiy and other several authors. It should be noted that most of the works on the economics of fisheries were written in the pre-reform period or in the first stage of the transition to market relations. Therefore, many aspects of the development of fisheries in market conditions have not been studied totally.

Materials and Methods. The effectiveness of fisheries is characterized by its performance, which is reflected on the catch of fish and the profit from the sale of fish products by fishing organizations and enterprises. Consequently, the efficiency of reproduction of fish stocks can be defined as the optimal use of resources in comparison with public needs.

The increase in the efficiency of reproduction of fish stocks requires such housekeeping, in which each invested ruble spent on raw materials, materials, fuel and energy, remuneration of employees, would give the maximum return so that the volume of caviar and juvenile produced increases rapidly and the total cost per unit of production diminished.

The increase of reproduction efficiency of fish stocks is not an accidental, but a natural, stable, repetitive and causal process that acts objectively. It should be noted that the more civilized the society, the more important is the increase of reproduction efficiency, as the need and awareness of the need to save public costs increase; the purpose of reproduction of fish stocks is to meet the needs of society, and at the same time priority is given not to the material, but to the social result. All this suggests that increasing the efficiency of reproduction of fish stocks acquires the features of economic law, which can be formulated as a law of increasing production efficiency. The law of increasing production efficiency is a law trend, since opposing factors often impede the growth of efficiency of aggregate social labor. The greatest increase in production efficiency is achieved with the intensive type of expanded reproduction, which is characteristic for the current stage of development of society and the economy of developed countries.

In conditions of transition to a market economy, the interpretation and hierarchy of efficiency criteria, their content and characteristics obviously change. Since the basis of a market economy is efficiency, income, the primary criterion of economic efficiency is the maximization of profit per unit of costs and resources with high quality products, works and services, ensuring their competitiveness. The national criterion of efficiency is also preserved under the new conditions: maximization of national income, gross national product per unit of costs and resources with an increasing level of well-being of the people's life.

The transition to a market economy introduces a number of significant adjustments to the theory and practice of assessing economic efficiency, selecting and implementing optimal options for production and business decisions.

The effectiveness of artificial reproduction of fish stocks - the ability of the fisheries to dynamically maintain a rational proportionality between the factors of fish production necessary the pace of its development, to resist the internal and external influences of the market environment to meet the population in fishery products.

Indicators of the effectiveness of artificial reproduction of fish stocks should be considered in conjunction with natural, biological and social factors that do not always have a value expression.

The effectiveness of artificial reproduction of fish stocks needs to be studied and analyzed at different levels of the economy and at different stages of production, where it has its own separate indicators.

Evaluation of economic efficiency is always correlated with the goals of production in the future, but it describes the performance of the past, and its value is manifested in the present period.

Consequently, the totality of the results of production activities for separately taken period of time is reproduction efficiency of fish stocks.

All factors of the economic efficiency of the reproduction of fish stocks can be classified: according to the resources and costs of reproduction, according to the main directions of formation of the economic efficiency of reproduction on the implementation of directions at various levels of management. Classification of resources and costs allows you to identify the sources of increasing the efficiency of production and its components. It answers the question of what resources or costs can be achieved saving labor, increasing the efficiency of fish production.

Depending on this classification, the main factors of economic efficiency of production in terms of resources and costs are: labor intensity, fund capacity and material consumption (Table 1).

Table 1

The classification scheme of factors of economic efficiency reproduction on various grounds

№	Classification of factors of economic efficiency	Various featured
1	By resources and costs	Technology
		Consumption of materials
		Capital intensity
		Labor intensity
2	In the main directions of formation	Scientific and technical progress and the best practices
		Labour Organization
		Specialization and concentration
3	By level of management	On-farm
		Industry
		Economic

The main directions of formation of economic efficiency, i.e. with the help of which the growth of production efficiency is achieved. They are also very diverse, the most important of them are technology, specialization and size of production, labor organization, scientific and technical progress and the best practices. Improving the quality of work tools is to increase the productivity and profitability of production fixed assets. But no matter how the production resources themselves are committed, the economic efficiency of fish production can be relatively high, provided that these resources are used quite fully and intensively. At the same time, the realization of factors of efficiency in the use of production, resources, production as a whole, from the point of view of material-material elements, is possible only if there are appropriate production relations (Figure 1).

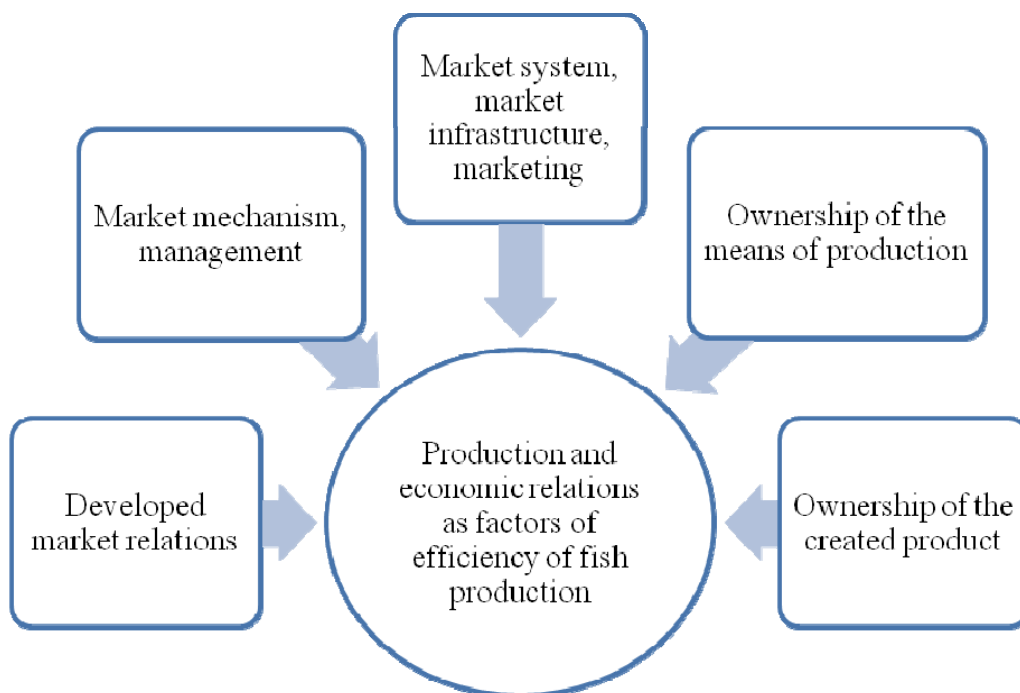

Figure 1. Production and economic relations as factors of fish production efficiency

The decisive factors of efficiency from the point of view of production relations are the incentive motives of commodity producers to work and developed market relations. The realization of relations on the created product, income and on the means of production can be carried out with the greatest efficiency in the system of developed market relations. The general theoretical principles outlined in this section are used to study the effectiveness of a particular branch of the agro-industrial complex - fisheries and in particular, the artificial reproduction of fish stocks as its component.

Allocation of five main components in the analysis of asset performance allows you to identify specific ways of performance management. Therefore, it can be said that the change in product efficiency is controlled through integration and innovation processes.

An important role in making management decisions affecting the efficiency is given to forecasting. The forecast of an increase in the level of efficiency allows to evaluate the effectiveness of the strategies and mechanisms proposed above. The parameters (factors) taken into account in the regression equations are as follows:

- increasing the investments in fixed and working capital and in the improvement of reproduction. Investments in fish farms are the two main factors of the regression model;
- use of internal reserves (capacity utilization, organization improvement);
- market factors: inflation, demand.

And also the main groups of factors at fish farms affecting market conditions include:

- demand factors;
- factors of economic attractiveness.

As noted above, the proposed performance management mechanisms are implemented through a comprehensive program covering the actions of all levels of management. As a result of the program implementation, the efficiency of reproduction of fish stocks will increase.

Recommendations. One of the most pressing problems of the development of artificial reproduction of fish stocks in modern conditions is to increase the efficiency of the industry. Economic efficiency is a complex economic category in which the action of economic laws is reflected and the most important aspect of an enterprise's activity is shown - its effectiveness.

On the basis of theoretical assumptions, it can be concluded that the criterion of the economic efficiency of artificial reproduction of fish stocks is the quantity and quality of incubated caviar at minimal cost, fishing, and making a profit from the sale of fish products by fishing organizations and enterprises.

Consequently, the efficiency of reproduction of fish stocks can be defined as the optimal use of resources in comparison with the social needs of caviar and juveniles released into reservoirs.

The significant importance of fisheries takes priority over the accelerated development of aquaculture in the country. But the lack of investment resources and working capital, high credit and tax rates, legal restrictions and bureaucratic obstacles complicate the development of this sphere. Therefore, the main task at the present stage is the search for an economic mechanism that stimulates the recreation and development of aquaculture. Currently, the most important process in aquaculture is to develop the market economy methods by fish enterprises.

The new conditions of their economic activity predetermine the need to develop new approaches to the problems of economic development, to improve management and production efficiency including, to improve competitiveness of fishery products.

We believe that in order to implement, effectively manage and engage the interests of different levels of government, it is necessary to consider the size of efficiency. And in this regard, we propose a methodology for managing fish farms taking into account the effect of specific factors and processes of fish production on efficiency.

In order to better understand the specifics and essence of the efficiency of artificial reproduction of fish stocks as a component of fisheries, which will manifest itself in the current state of the economy and be taken into account, we have systematized a number of concepts and indicators in the future; characterizing only artificial reproduction of fish stocks and not using in other sectors of the economy, the relative indicators for evaluating the effectiveness of the main links of the technological cycle of reproduction of fish stocks.

We propose a procedure for the formation of the management strategy of the fish-breeding enterprise, allowing to ensure the development of artificial reproduction of fish stocks.

The process of developing a strategy for changing the efficiency of the hatchery is proposed to be carried out using an integration and investment analysis.

When considering the characteristics and specifics of artificial reproduction of fish stocks, the main factors that have a significant impact on the development of artificial reproduction of fish stocks are formulated:

- natural factors in modern conditions are still not controlled;
- socio-economic favorable labor regime, optimal infrastructure, the general economic situation of the country, raising the living standards of the fish industry workers. These elements create favorable conditions for the efficient management of fisheries and artificial reproduction of fish stocks in particular, sustainable production, the implementation of expanded reproduction;
- biological factors allow to increase the stability and efficiency of reproduction;
- organizational - effective government support, rational use of production potential, organization of scientific activity. All this is intended to ensure the rational use of labor, material and natural resources, to promote the sustainability of development and the efficiency of artificial reproduction of fish stocks.

Conclusions. Thus, the rational and skillful use of the above factors and management strategy will ensure further sustainable development, artificial reproduction of fish stocks, but also fisheries as a whole, as well as create conditions for the formation of an effective mechanism for the development of the industry.

References:

1. Lukinova O.A. Evaluation and management of the socio-economic efficiency of economic agents /O.A. Lukinova, L.V. Smarcheva, N. D. Pysarenok // Bulletin of the Samara State Environmental University. - 2014. - №12 (122). - p. 74-78.
2. Khomutetskaya A.V. The difference between economic efficiency and management efficiency / A.V. Khomutetskaya // Innovative processes and culture of entrepreneurship in the consumer market of goods and services: Coll. materials of the Intern. - practical conf. - M., 2014. - p. 385-387.
3. Levkina E.V. Efficiency of the fish industry: theory, methodology and practice / Ye.V. Levkina, M.Ye. Vasilenko // Internet-journal Naukovedenie. - 2013. - №6. - with. 1 - 22.
4. Mukhachev I.S. Prospects for the development of fish farming in the Urals Federal District of Russia / I.S. Mukhachev // Knowledge is power, power is knowledge Vienna, Austria, 2015. - c. 36-46.
5. Mishchenko.N.G. Intrafirm planning at the enterprises of fish industry. Petropavlovsk-Kamchatsky, 2007, 175s.

6. Moiseev N.N. "Sustainable Development" or "Transition Strategy" // Action Plan - "Sustainable Netherlands". - M., 1995.- P.3-4.
7. Molodkina G.K., Gashova V.V. Ways to improve the competitiveness of the fish industry in the region in market conditions. Vladivostok. 2006. - 162 p.
8. Micheles.T.P., Dmitrieva, TD, Rafikov, SA, Fedorov, V.G. Fisheries, 2006 №5c. 17-21.
9. Karshok M.I., Mazhnik A.L., Degtyareva N.G.The main results of the research of the institute in 2002. - Fisheries research in the Caspian: Results of research in 2002 - Astrakhan: KaspNIRKh Publishing House, 2003.
10. Vasilenko. M.E., Bugriyev S.A. Analysis of the reproductive processes of the fishing industry. Vladivostok 2006 - p. 96.
11. Umurzakov, U.P., Ibragimov, A.G., Durmanov, A.S. Development of the organizational-economic mechanism and development of scientific, methodological and theoretical foundations for improving the efficiency of the rice growing industry to ensure the country's food security // Science and Practice Bulletin. Electron. journals 2017. №11 (24). P. 103-118. Access mode: <http://www.bulletennauki.com/umurzakov>. DOI: 10.5281 / zenodo.1048318
12. Umarov, S. R. (2017). Innovative development and main directions of water management. Economy and Innovative Technologies, (1). Available at: <https://goo.gl/eEHSJK>. (in Uzbek).
13. Durmanov, A. (2018). Cooperation as a basis for increasing the economic efficiency in protected cultivation of vegetables. Bulletin of Science and Practice, 4(8), 113-122.
14. Durmanov, A., & Umarov, S. (2018). Economic-mathematical modeling of optimization production of agricultural production. Asia Pacific Journal of Research in Business Management, 9(6), 10-21.
15. Durmanov, A. Sh., & Yakhyaev, M. M. (2017). Measures to increase the volume of exports of fruit and vegetables. Herald of the Caspian, (4).
16. Ibragimov, A. G., & Durmanov, A. S. (2017). Issues of the development of competitiveness and the prospects of specialization in rice farms. SAARJ Journal on Banking & Insurance Research, 6(5), 14-19. doi:10.5958/2319-1422.2017.00021.2.
17. Durmanov, A. Sh., & Khidirova, M. H. (2017). Measures to increase the volume of exports of fruit and vegetable products. Economics, (9), 30-34. (in Russian).

УДК 657.471.12:331.214.72

JEL Classification: M410

Hilorme T.,

Candidate of Economic Sciences, Ph.D. in Economics, Associate Professor

Novytska N.

Oles Honchar Dnipro National University

Гільорме Т.В.,

кандидат економічних наук, доцент

Новицька Н.Є.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Гильорме Т.В.,

кандидат экономических наук, доцент

Новицкая Н.Е.

Днепроvский национальный университет имени Олеся Гончара

IMPROVEMENT OF METHODOLOGY OF INVENTORY AUDIT AT THE COMMERCIAL ENTERPRISE

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ АУДИТУ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ НА ТОРГОВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ АУДИТУ ТОВАРНЫХ ЗАПАСОВ НА ТОРГОВОМ ПРЕДПРИЯТИИ

***Abstract.** The work contains data on inventory audit at the commercial enterprise including the list of violations detected in the audit process. The paper includes elaborated clustering of accounting operations for inventory stocks in correspondence with technological stages of accounting. The study incorporates a constructed flow chart for primary accounting documents between departments of the enterprise related to operations with inventory. The article defines the directions for improvement of methodology of inventory accounting in terms of elements: documentary recording, accounts and double entry, accounting balance sheet and reporting.*

***Keywords:** inventory stocks, price mark-down, revaluation, technological stages of accounting operations*

***Анотація.** В процесі аудиторської перевірки товарних запасів на торговельному підприємстві складено перелік з порушень. Побудовано групування облікових операцій з товарних запасів у відповідності до технологічних етапів обліку. Побудована схема потоку облікових первинних документів між підрозділами підприємства з операцій товарів. Визначено напрямки удосконалення методики обліку товарів в частині елементів: документування, рахунки та подвійний запис, баланс та звітність.*

***Ключові слова:** товарні запаси, уцінка, дооцінка, технологічні етапи облікових процедур*

***Аннотация.** В процессе аудиторской проверки товарных запасов на торговом предприятии составлен перечень из нарушений. Построено группировки учетных операций по товарным запасам в соответствии с технологическими этапами учета. Построена*

схема потока учетных первичных документов между подразделениями предприятия по операциям товаров. Определены направления совершенствования методики учета товаров в части элементов: документирование, счета и двойная запись, баланс и отчетность.

Ключевые слова: товарные запасы, уценка, дооценка, технологические этапы учетных процедур

Постановка проблеми в загальному вигляді. Впровадження безперервної діяльності і забезпечення стійкості товарної пропозиції в умовах високої конкурентоспроможності на ринку торгівельної сфери неможливе без постійної наявності товарних запасів на підприємстві. Виступаючи складником незалежного контролю, аудит товарних запасів в організації є джерелом достовірної й неупередженої інформації, за рахунок використання якої відбувається ефективно й раціональне управління не тільки товарами та іншими цінностями, а й всім підприємством.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасних економічних школах представлено безліч напрямків досліджень з проблематики методології аудиту запасів підприємства. Рачинський А.П. запропонував інструментально-технологічний засади аудиту розглядати у контексті технології стратегічного управління [6, с. 30]. На думку Пудіча В.С. «методологія управлінського аудиту покликана виявити, наскільки ефективно працює організація, зокрема оцінити це на основі аналізу всіх її складових» [5, с.76]. Саме тому на думку вченого, особлива увага при здійсненні управлінського аудиту має приділятися зв'язкам і принципам взаємодії всіх об'єктів і суб'єктів управління підприємства.

Метою роботи є розгляд шляхів здійснення аудиторської перевірки товарних запасів на торгівельних підприємствах для посилення контрольного процесу за рухом даних активів й підтвердження достовірності, законності та повноти відображення даних дійств в обліку.

Результати дослідження. В умовах реформування нормативно-правового забезпечення обліку, розширення переліку зобов'язаних здійснювати аудиторську перевірку щорічно і стрімкого розвитку інформаційних технологій достатньої актуальності набуває правильна організація аудиторської перевірки товарних запасів у торгівельному підприємстві.

В процесі аудиторської перевірки товарних запасів у торгівельному товаристві складається перелік з порушень, що були допущені в обліку і виявлені аудитором, використовуючи аудиторські процедури (таблиця 1).

Причиною здійснення більшості виявлених відхилень даних в обліку в процесі аудиту товарних запасів виступає «людський фактор», зокрема неухважність в роботі бухгалтерського підрозділу. Таким чином, впровадження аудиторської перевірки товарних запасів на торгівельному підприємстві, зокрема формуванням переліку виявлених порушень, дає змогу здійснити удосконалення обліку такого суб'єкта господарювання шляхом оптимізації роботи бухгалтерії. Відповідно до цього мінімізувати втрати часу з провадження перевірок й аудиту товарних запасів та забезпечити правильний обліковий процес таких активів на підприємстві, що займається торговельною діяльністю, можна здійснити за допомогою внесення змін розкриття до

фінансової звітності, оскільки на підставі таких даних відбувається аудиторська перевірка. Однак сформована звітність торговельного підприємства може містити помилки, що в свою чергу, призводить до викривлення аудиторського висновку.

Таблиця 1

Типові порушення в обліку товарів (авторська розробка)

№ з/п	Тип порушення	Вплив порушення на достовірність звітності	Процедури
1	Порушення при застосуванні реєстраторів розрахункових операцій	Приховування факту здійснення операцій купівлі-продажу товарів, отримання штрафів	Аналіз, документальна та фактична перевірки
2	Порушення правил обліку надходження та реалізації товарів	Заниження даних про загальну кількість товарів, перекручення даних в звітності	Аналіз, арифметичний перерахунок, перевірка записів
3	Помилки та порушення при визначенні первісної вартості товарів	Неправильне формування вартості та викривлення фінансових результатів	Арифметичний перерахунок, перевірка записів
4	Несвоєчасне документальне оформлення операцій щодо руху товарів	Викривлення обліку товарів, втрата прибутку, отримання штрафів	Аналіз, перевірка записів
5	Порушення порядку проведення інвентаризації товарів	Викривлення показників звітності	Аналіз
6	Помилки у визначенні сум при оприбуткуванні, уцінок товарів, їх відображення в обліку	Викривлення показників звітності, порушується відповідність синтетичних даних аналітичним у реєстрах бухгалтерського обліку	Аналіз, документальна перевірка, арифметичний перерахунок

Так, під час здійснення аудиту наявності товарних запасів повинен фактично бути присутній аудитор, але більшість з них при складанні інвентаризаційного опису за основу беруть результати інвентаризації підприємства, а не здійснення самої фактичної перевірки за Інструкцією з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів та документів і розрахунків. Поряд із цим на більшості організацій безвідповідально й недбало здійснюється інвентаризація, за рахунок чого дані підприємства стають застарілими й неточними.

Також при проведенні фактичної наявності товарних запасів аудитором стає можливим виявлення помилок щодо відображення руху таких активів в бухгалтерському обліку. З урахуванням виявлених порушень під час аудиторського процесу, зокрема систематизації та аналізу результатів інвентаризації, на підсумковому етапі складається висновок аудиторської перевірки торговельного підприємства.

Разом із цим необхідно розподілити облікові операції з товарів відповідно до етапів обліку – первинний, поточний, підсумковий (рис. 1), а групування операцій з обліку товарних запасів за змістом подано у табл. 2.

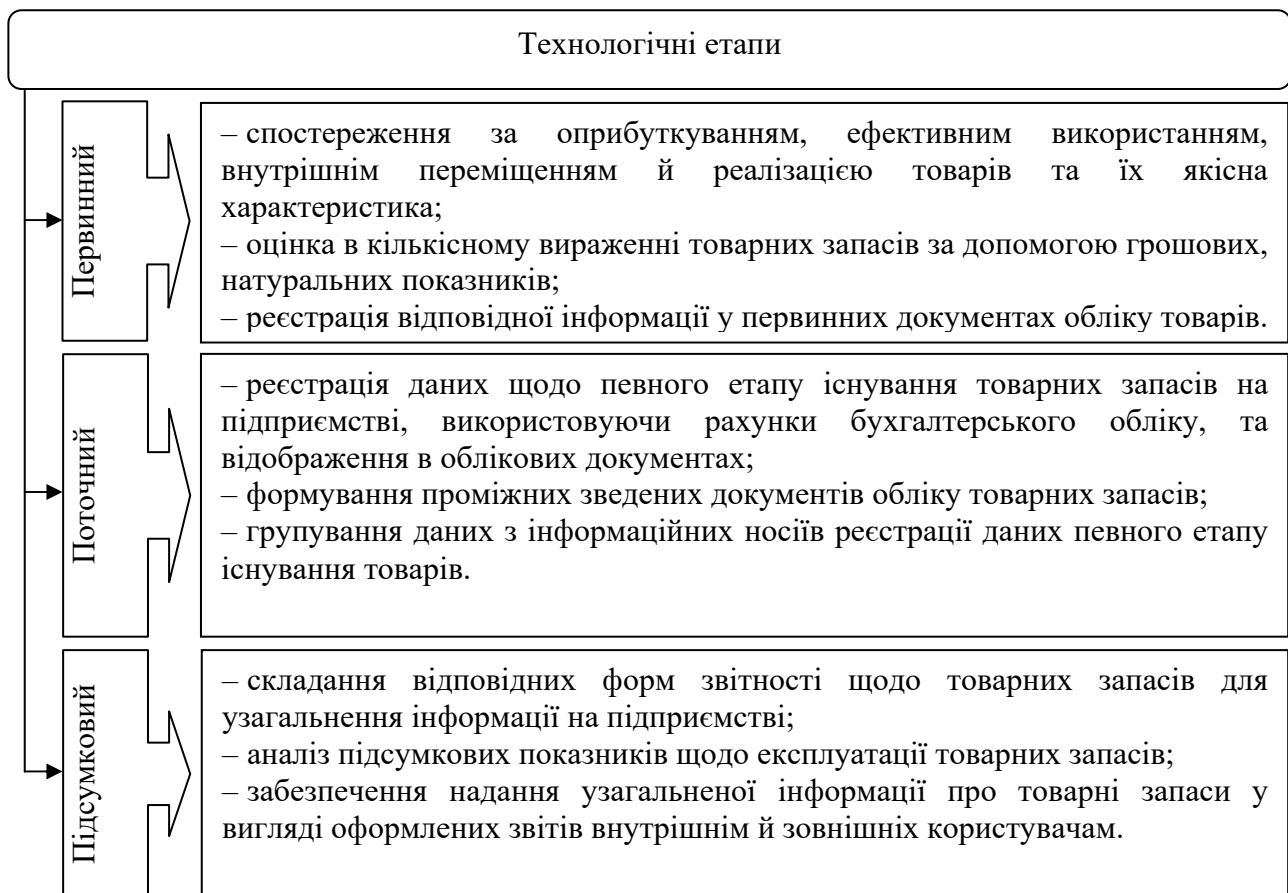

Рис. 1. Групування облікових операцій з товарних запасів у відповідності до технологічних етапів обліку (авторська розробка)

Таким чином, операції з обліку товарних запасів у технологічному аспекті поділяються на спостережувальні, реєстраційні та узагальнювальні роботи.

Таблиця 2

Поділ облікових операцій з товарних запасів за змістом (авторська розробка)

№ з/п	Етап обліку	Вид операції за змістом	Зміст операції
1	Оприбуткування товарів	Технічні	Записи до первинних документів
		Логічні	Упорядкування масивів вихідних даних
		Аналітичні	Процес формування вартості товарних запасів
		Організаційні	Підтвердження надходження товарних запасів
2	Розрахунок ТЗВ	Технічні	Підрахунок даних
		Логічні	Звірка розрахунків з підприємствами та особами
		Організаційні	Контроль за правильністю ведення розрахунків
		Творчі	Вибір методу обліку ТЗВ
3	Переміщення й вибуття товарних запасів	Технічні	Фіксація інформації в первинних документів

		Логічні	Підготовка документів з вибуття товарів
		Організаційні	Контроль за правильністю розрахованих сум
		Аналітичні	Обчислення сум для проведення вибуття товарних запасів
		Допоміжні	Ведення діловодства
4	Передача документів до архіву	Технічні	Виписка та розмноження первинних документів, сортування документів перед передачею їх до архіву
		Логічні	Упорядкування масивів даних
		Допоміжні	Підшивка документів, архівне зберігання документів

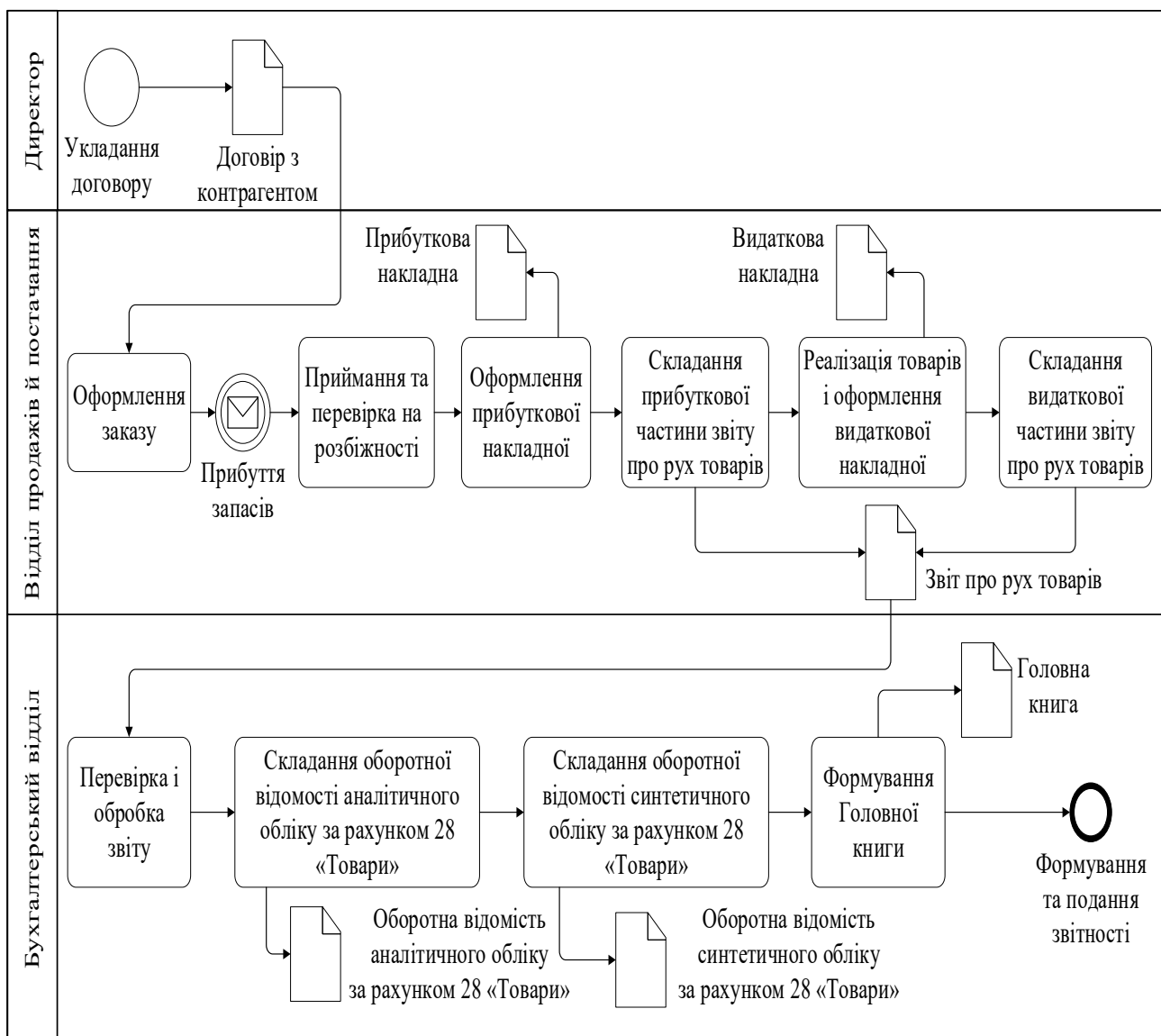

Рис. 2. Рух облікової інформації щодо товарних запасів між підрозділами (авторська розробка)

Так, дані з операцій товарних запасів виникають у момент оформлення документу вже на первинному етапі та така інформація перебуває у русі до моменту реєстрації операції в звітах, що формуються за допомогою обробки бухгалтерських документів.

Для провадження достовірного оперативного облікового процесу товарних запасів, а також надійності обчислених даних щодо переоцінених товарів актуальним стає деталізація розмежування товарів залежно від наслідку переоцінки такої частки оборотних активів. Класифікація товарних запасів на підставі запропонованої ознаки для торговельного підприємства, а саме – ТОВ «Кіддісвіт», подано на рис. 3.

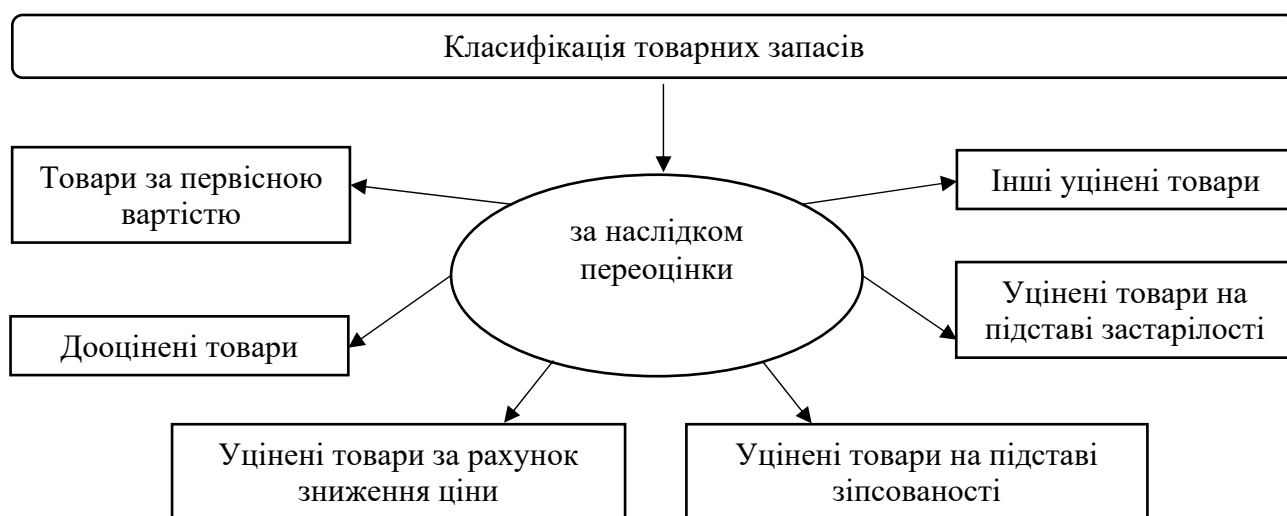

Рис. 3. Класифікація товарних запасів за наслідком переоцінки

Запропонований розподіл запасів у вигляді товарів на даному торговельному підприємстві дозволяє отримати точну інформацію про представлення розмірів переоцінених товарів у грошовому вимірнику та здійснити контроль за рухом таких об'єктів обліку. З метою підвищення аналітичності облікового процесу товарних запасів виникає потреба в його удосконаленні шляхом введення до синтетичного рахунку 28 «Товари» аналітичних рахунків в робочому плані рахунків товариства відповідно до вище запропонованої класифікаційної ознаки, що подано у табл. 3.

Так, в обліку переоцінених товарів доцільно здійснити деталізацію синтетичного рахунку «Товари», що дозволить матеріально відповідальним особам та бухгалтерії підприємства провадити раціональний і ефективний облік товарних запасів та оперативно складати відповідну звітність. Таким чином, удосконалення існуючої розглянутої науково та законодавчо обґрунтованої класифікації шляхом доповнення запропонованою ознакою є необхідним для провадження оперативного облікового процесу товарних запасів та здійснення моніторингу за рухом, станом та наявністю таких активів. З використанням запропонованого аналітичного рахунку сформовано типові проведення бухгалтерського обліку товарів у ТОВ «Кіддісвіт», що наведено у табл. 4.

Таблиця 3

Фрагмент робочого плану рахунків обліку товарів (авторські пропозиції)

Синтетичний рахунок								
Першого порядку		Другого порядку		Третього порядку		Четвертого порядку		П'ятого порядку
код	назва	код	назва	код	назва	код	назва	код
28	Товари	281	Товари на складі	2811	за наслідком переоцінки	28111	товари за первісною вартістю	281111-281119 за об'єктами
						28112	уцінені товари за рахунок зниження ціни	281121-281129 за об'єктами
						28113	уцінені товари на підставі зіпсованості	281131-281139 за об'єктами
						28114	уцінені товари на підставі застарілості	281141-281149 за об'єктами
						28115	інші уцінені товари	281151-281159 за об'єктами
						28116	дооцінені товари	281161-281169 за об'єктами

Таблиця 4

Типові проведення в обліку товарів

(авторські пропозиції, * - рахунок для обліку транспортно-заготівельних витрат)

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція бухгалтерських рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Отримано товари	281111	631
2	Відображено витрати з доставки товарів	280*	631
3	Здійснено уцінку товарів	946	281111
4	Переміщено переоцінені товари до уцінених, за причиною зіпсованості	281131	281111
5	Списано собівартість реалізованих уцінених зіпсованих товарів	902	281131
6	Списано суму ТЗВ, що припадає на реалізовані уцінені зіпсовані товари	902	280*

Такий підхід до обліку товарних запасів не лише дає можливість спростити синтетичний і аналітичний облік, а й сприяє об'єктивному відображенню в бухгалтерському обліку та звітності фактичної собівартості товарів у разі їх переоцінки на торговельному підприємстві. З огляду на сутність запропонованої класифікаційної ознаки, в документальному оформленні для формування в повній мірі інформаційних потоків за видами

переоцінених товарів необхідно на торговельному підприємстві запровадити ведення Опис-акту переоцінки товарів. Головною перевагою використання такого документа ТОВ «Кіddsвіт» є можливість підтвердження достовірності й правильності формування переоціненої вартості товарних запасів, що, в свою чергу, посилює контроль за рухом таких активів та мінімізує втрати часу на перевірку даних операцій, зокрема під час аудиту.

Таблиця 5

Оперограма Опис-акту переоцінки товарів

№ з/п	Операція	Виконавець			
		Директор	Спеціальна комісія	Бухгалтер з обліку запасів	Архів
1	Створення наказу про формування комісії	●			
2	Затвердження наказу	●			
3	Складання переліку товарів, що підлягають переоцінці		●		
4	Затвердження переліку	●			
5	Оформлення опису-акту		●		
6	Перевірка документу і підписування	●	●		
7	Передача опису-акту для обробки			●	
8	Перевірка документу на наявність і правильність усіх записів			●	
9	Фіксація операції на рахунках обліку			●	
10	Передача до архіву				●
11	Зберігання в архіві відповідно до термінів зберігання				●
12	Вилучення з архіву після закінчення строків зберігання				●

З використанням графічного методу можна також продемонструвати рух запропонованого носія інформації у ТОВ «Кіddsвіт», що наведена у таблиці 5.

Шляхом оптимізації здійснення перевірок й аудиту товарних запасів постає необхідність унесенні змін розкриття до фінансової звітності, оскільки на підставі таких даних відбувається аудиторська перевірка. Однак сформована звітність торговельного підприємства може містити помилки, що в свою чергу, призводить до викривлення аудиторського висновку.

Проте на суб'єктах господарювання результати фактичної наявності товарних запасів не знаходять свого відображення у фінансовій звітності, що є великим недоліком, який необхідно усунути. Так в рядку «Товари» розділу VIII «Запаси» Приміток до річної фінансової звітності необхідно виокремити

уцінені товари, за рахунок зниження ціни, зіпсованості, застарілості та ін., що подано у табл. 6.

Таблиця 6

Фрагмент Приміток до річної фінансової звітності розділу VIII Запаси зі змінами (авторські пропозиції)

Найменування показника	Код рядка	Балансова вартість на кінець року	Переоцінка за рік	
			збільшення чистої вартості реалізації	уцінка
Товари	910			
Уцінені товари за рахунок зниження ціни	911			
Уцінені товари на підставі зіпсованості	912			
Уцінені товари на підставі застарілості	913			
Інші уцінені товари	914			
Разом	920			

Вчасне виявлення товарних запасів, що підлягають переоцінці, а також її проведення та відображення в обліку в сьогоденних умовах є важливим аспектом діяльності торговельних підприємств. Внесення такої зміни до фінансової звітності дасть змогу провести комплексний аналіз раціонального використання товарних запасів, мінімізувати обсяги витрат часу майбутніх перевірок та аудиту, а також надати внутрішнім і зовнішнім користувачам більш деталізовану інформацію про запаси у вигляді товарів та операції з ними за звітний період на торговельному підприємстві.

Висновки. Підґрунтям для провадження аудиторської перевірки товарних запасів на торговельному підприємстві виступає визначення мети, об'єктів та предметів, формуванням відповідних завдань і алгоритму здійснення такої перевірки. На підставі даних аспектів створюється План і Програма провадження аудиторської перевірки товарних запасів на торговельному підприємстві. Поряд із цим необхідно провести подальші дослідження для застосування більш оперативного контролю за відображенням в обліку операцій щодо товарних запасів, оновлення існуючих форм оформлення товарних запасів в обліку з урахуванням їх подальшої механізації, мінімізації за обсягом часу і величиною виконуваної роботи в процесі аудиту товарних запасів на торговельному підприємстві.

У статті удосконалено методичні підходи бухгалтерського обліку запасів в частинні елементів методу: документування (схема потоку облікових документів щодо сегменту обліку товарних запасів між підрозділами підприємства; побудовані оперограми руху первинних документів); класифікація (доповнено ознакою «за наслідком переоцінки»); рахунки та подвійний запис (розширено аналітичні розрізи рахунків щодо обліку товарних запасів, що стало основою удосконаленого порядку відображення господарських операцій зі зміни товарів 281 «Товари на складі» до п'ятого

порядку); бухгалтерський баланс та звітність (удосконалено Примітки до фінансової звітності шляхом виокремлення: уцінені товари, за рахунок зниження ціни, зіпсованості, застарілості та інші).

Бібліографічні посилання:

1. Hilorme, T., Nazarenko Inna, Okulicz-Kozaryn, W., Getman, O. & Drobyazko, S. (2018). Innovative model of economic behavior of agents in the sphere of energy conservation. *Academy of Entrepreneurship Journal*, Volume 24, Issue 3, 2018. URL: <https://www.abacademies.org/journals/month-september-year-2018-vol-24-issue-3-journal-aej-past-issue.html>
2. Nakashydz, L., & Gil'orme, T. (2015). Energy security assessment when introducing renewable energy technologies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 4/8(76), 54-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vejpte_2015_4%288%29_10
3. Tetiana, H., Chorna M., Karpenko L., Milyavskiy M. & Drobyazko S. (2018). Innovative model of enterprises personnel incentives evaluation. *Academy of Strategic Management Journal*. Volume 17, Issue 3, 2018 URL: <https://www.abacademies.org/journals/month-june-year-2018-vol-17-issue-3-journal-asmj-past-issue.html>
4. Tetiana, H., Karpenko, L., Fedoruk, O., Shevchenko, I., & Drobyazko, S. (2018). Innovative methods of performance evaluation of energy efficiency project. *Academy of Strategic Management Journal*, 17(2), 112-110. URL: <https://www.abacademies.org/articles/innovative-methods-of-performance-evaluation-of-energy-efficiency-projects-7067.html>
5. Пудич В. С. Управленческий аудит и аудит-менеджмент как особый род деятельности менеджера / В. С. Пудич // Менеджмент в России и за рубежом.–2005.–№ 2.–С. 70-94.
6. Рачинський А.П. Аудит персоналу як технологія забезпечення ефективності системи управління персоналом органів влади: навч.-метод. матеріали / А.П. Рачинський; уклад. Н.А. Коняшина. К., НАДУ. – 2013. – 36 с.

References:

1. Hilorme, T., Nazarenko Inna, Okulicz-Kozaryn, W., Getman, O. & Drobyazko, S. (2018). Innovative model of economic behavior of agents in the sphere of energy conservation. *Academy of Entrepreneurship Journal*, Volume 24, Issue 3, 2018. URL: <https://www.abacademies.org/journals/month-september-year-2018-vol-24-issue-3-journal-aej-past-issue.html>
2. Nakashydz, L., & Gil'orme, T. (2015). Energy security assessment when introducing renewable energy technologies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 4/8(76), 54-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vejpte_2015_4%288%29_10
3. Tetiana, H., Chorna M., Karpenko L., Milyavskiy M. & Drobyazko S. (2018). Innovative model of enterprises personnel incentives evaluation. *Academy of Strategic Management Journal*. Volume 17, Issue 3, 2018 URL: <https://www.abacademies.org/journals/month-june-year-2018-vol-17-issue-3-journal-asmj-past-issue.html>
4. Tetiana, H., Karpenko, L., Fedoruk, O., Shevchenko, I., & Drobyazko, S. (2018). Innovative methods of performance evaluation of energy efficiency project. *Academy of Strategic Management Journal*, 17(2), 112-110. URL: <https://www.abacademies.org/articles/innovative-methods-of-performance-evaluation-of-energy-efficiency-projects-7067.html>
5. Pudich V. S. Upravlencheskiy audit i audit-menedzhment kak osobyiy rod deyatelnosti menedzhera / V. S. Pudich // Menedzhment v Rossii i za rubezhom. – 2005. – # 2. –S.70-94.
6. Rachinskiy A.P. Audit personalu yak tehnologiya zabezpechennya effektivnosti sistemi upravlinnya personalom organiv vladi: navch.-metod. materialy / A.P. Rachinskiy; uklad. N.A. Konyashina. K., NADU. – 2013. – 36 s.

УДК 314.88

JEL Classification: J11

Ivanisov O.V.,

candidate of economic sciences, associate professor,

Ahaverdiieva K.F.,

candidate of economic sciences, associate professor,

Lebedinskaya E.S.,

candidate of economic sciences, associate professor,

Kharkov national university of economics of S. Kuznets

Іванісов О.В.,

кандидат економічних наук, доцент,

Агавердієва Х.Ф.,

кандидат економічних наук, доцент,

Лебединська О.С.,

кандидат економічних наук, доцент,

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Иванисов О.В.,

кандидат экономических наук, доцент,

Агавердиева Х.Ф.,

кандидат экономических наук, доцент,

Лебединская Е.С.,

кандидат экономических наук, доцент,

Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця

DEMOGRAPHIC SECURITY OF UKRAINE: MODERN CHALLENGES AND THREATS

ДЕМОГРАФІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ И УГРОЗЫ

***Abstract.** The article considers the essence and importance of the category "demographic security"; the foreign experience of forming an effective system of demographic security of the country was studied; defines the problems in the field of ensuring demographic security of the country, its role in shaping the national security of Ukraine; a set of indicators of demographic security is proposed and the necessity of their use for assessing the level of demographic security of the state is substantiated; measures to increase the level of demographic security of Ukraine are proposed.*

***Keywords:** security, demographic security, economic security, national security, demographic threats, depopulation, migration.*

Анотація. У статті розглядається сутність та значення категорії “демографічна безпека”; вивчено закордонний досвід формування ефективної системи демографічної безпеки країни; визначаються проблеми у сфері забезпечення демографічної безпеки країни, її роль у формуванні національної безпеки України; пропонується сукупність показників демографічної безпеки та обґрунтовується необхідність їх використання для оцінки рівня демографічної безпеки держави; запропоновано заходи щодо підвищення рівня забезпечення демографічної безпеки України.

Ключові слова: безпека, демографічна безпека, економічна безпека, національна безпека, демографічні загрози, депопуляція, міграція.

Аннотация. В статье рассматривается сущность и значение категории “демографическая безопасность”; изучено зарубежный опыт формирования эффективной системы демографической безопасности страны; определяются проблемы в сфере обеспечения демографической безопасности страны, ее роль в формировании национальной безопасности Украины; предлагается совокупность показателей демографической безопасности и обосновывается необходимость их использования для оценки уровня демографической безопасности государства; предложены меры по повышению уровня обеспечения демографической безопасности Украины.

Ключевые слова: безопасность, демографическая безопасность, экономическая безопасность, национальная безопасность, демографические угрозы, депопуляция, миграция.

Постановка проблеми. Демографічна ситуація в Україні засвідчує наявність низки соціально-демографічних проблем, а саме: низька народжуваність, рівень якої не забезпечує простого заміщення поколінь; масове поширення одно-, дводітної сім’ї; висока захворюваність і смертність населення, особливо чоловіків працездатного віку; низька очікувана тривалість життя, яка є однією з найнижчих серед країн Європейського регіону. Міграційний рух населення також має негативний вплив на демографічні процеси: з’явилися біженці з неблагополучних точок світу, гостро стоїть проблема нелегальних мігрантів та трудової міграції українців. Основним проявом демографічної кризи є значне зменшення чисельності населення на фоні погіршення його якісних параметрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми демографічної безпеки в Україні та світі досліджують такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Іванісов О.В., Компанієць В.В., Мазур Н.О., Перебейнос О.М., Рой І.К., Рибаківський Л.Л., Сухорукова Т.Г., Цвігун І.А., Шахотько Л.П. [1-8]. Переважна більшість досліджень сфокусована на окремих проблемах демографії – зниженні народжуваності, високій смертності та ін. При цьому демографічна безпека як система, з врахуванням всіх складових і чинників, що впливають на її рівень, як предмет окремого дослідження доки не виступала. Це породжує необхідність розробки методологічних і теоретичних аспектів вивчення демографічної безпеки та основних її загроз.

Формулювання мети статті. Комплексне дослідження демографічної безпеки України, чинників її формування, викликів та загроз.

Результати дослідження. У сучасному світі в умовах збільшення кількості всіляких загроз безпеці України, як державі, взаємовплив демографічних змін та соціально-економічної стабільності в країні проявляється дуже істотно. Коли мова йде про життєздатність і перспективи

розвитку держави найбільш часто мається на увазі таке поняття, як “економічна безпека країни”. Зокрема, на думку Рибаківського Л.Л., “економічна безпека – це стан економічної системи, який дозволяє їй розвиватися динамічно і ефективно, вирішувати соціальні завдання і, в якому держава має можливість виробляти і проводити в життя незалежну економічну політику” [5].

При цьому характерно те, що вирішення соціальних завдань, соціальна спрямованість політики є важливими компонентами економічної безпеки. Звідси напрошується висновок, що забезпечення економічної безпеки передбачає не тільки стабільну діяльність інститутів, а й те, заради чого вони створені і функціонують – гідне стабільне існування всіх верств населення, що позначається і на демографічних процесах – народжуваності, смертності, міграції. Оскільки економічна безпека держави та її демографічна стійкість взаємозалежні і взаємообумовлені, то і розглядати ці поняття доцільно у взаємозв'язку між собою. Таким чином, економічна безпека повинна враховувати і демографічну безпеку, метою якої виступає підтримання сталого демографічного розвитку країни та її регіонів.

Демографічна безпека – один з видів безпеки країни і її регіонів. Поряд з нею існує економічна, військова, соціальна безпека та ін. Демографічна безпека, взаємодіючи з іншими областями соціально-економічної реальності, не може розглядатися тільки як сфера допоміжних інтересів держави, що представляють тільки утилітарне значення для вирішення геополітичних завдань.

Існують різні дефініції категорії “демографічна безпека”. Деякі дослідники вважають, що в найзагальнішому розумінні демографічна безпека – це стійкість до депопуляції; інші головну мету демографічної безпеки бачать в “безсмерті” популяції. Демографічна безпека визначається і як стан захищеності життя, відтворення і формування демографічних структур (стативно-вікової, етнічної, сімейної) від демографічних загроз, підтримуване за допомогою інституційного середовища [2].

Демографічна безпека – це стан захищеності кількісного і етнічного складу населення країни від зовнішніх та внутрішніх загроз [1].

Демографічна безпека може бути представлена, як такий стан демографічних процесів, якого достатньо для відтворення населення без істотного впливу зовнішніх факторів і забезпечення людськими ресурсами геополітичних інтересів держави.

Демографічна безпека – це функціонування і розвиток популяції, як такої, в її віково-стативних та етнічних параметрах, співвідношення її з національними інтересами держави, в забезпеченні його цілісності, незалежності, суверенітету і збереженні існуючого геополітичного статусу [3].

Демографічна безпека – складова частина національної безпеки, стан захищеності держави, суспільства та ринку праці від демографічних загроз, при якому забезпечується розвиток з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості відповідно до конституційних прав громадян України [6].

Цікаве визначення демографічної безпеки запропоновано А.І. Татаркіним: “під демографічною безпекою розуміється такий стан і тенденції його зміни, при якому території (держава, регіон) забезпечуються стабільністю і стійкістю процесів відтворення населення і гідними умовами життя і розвитку особистості”. Кондратенко А.І. у своїх дослідженнях зазначив: “демографічна безпека – це стан захищеності населення країни від можливих зовнішніх і внутрішніх загроз його чисельного скорочення, погіршення фізичного і духовного здоров'я, деградації генофонду, зниження його якісних показників, етнічних змін і міграційної експансії” [4].

Внутрішня сторона демографічної безпеки пов'язана з такими визначеннями, як виживання, обезлюднення, виродження, вимирання, самозбереження, самодостатнє відтворення, демографічний розвиток, демографічна криза, демографічна політика, депопуляція та ін. Головною загрозою є можливе вимирання внаслідок затяжної і глибокої депопуляції, у визначення якої входять лише характеристики природного руху населення: народжуваність і смертність. Замісна міграція, коли природний спад компенсується імміграцією, веде не до збереження популяції, а до її зміни з усіма етно-культурними та соціальними наслідками. У цьому випадку через певний час змінюється етнічне та генетичне обличчя країни.

Таким чином, на думку автора, демографічна безпека – це категорія, яка характеризує демографічну систему і властиві їй режим відтворення, статевовікову, етнічну структуру населення, а також – стан соціальних інститутів, що забезпечують соціально-культурний аспект демографічного відтворення, що в комплексі впливає на національну безпеку держави.

Об'єктом демографічної безпеки, відповідно, є населення країни, а суб'єктами, що забезпечують її функціонування – органи влади, в першу чергу, міністерства охорони здоров'я та економіки.

Особливістю демографічної безпеки є те, що її забезпечення залежить від стану безпеки в інших сферах – економічній, екологічній, продовольчій, соціальній, культурологічній та ін. А несприятлива ситуація в суспільстві призводить до зниження народжуваності і збільшення захворюваності та смертності людей. З іншого боку, неблагополучна демографічна ситуація стає загрозою національній безпеці – виникає дефіцит трудових ресурсів, знижується обороноздатність країни.

Метою демографічної безпеки є забезпечення регулювання чисельності населення країни зі збереженням етнопропорційної структури і генетичного здоров'я людей. Це означає, що у різних держав в залежності від ситуації в області народжуваності можуть бути різні завдання. Так, в країнах, що розвиваються, де спостерігається демографічний вибух, проводиться політика, спрямована на обмеження народжуваності, оскільки швидке зростання населення істотно збільшує навантаження на систему соціального забезпечення і економіку. В умовах депопуляції, навпаки, держава прагне підвищити народжуваність і тривалість життя людей [7].

Критеріями демографічної безпеки України є: збереження і збільшення середньої тривалості життя; поліпшення генетичного і фізичного здоров'я

людей; регулювання кількості населення країни; збереження етнопропорційної структури.

На демографічну безпеку України впливають наступні чинники: історичні особливості; географічне і економічне становище; ресурсна база; внутрішні і зовнішні зв'язки; освіта, охорона здоров'я; стан і процеси, що відбуваються в інших державах. Рівень демографічної безпеки відображає стан стійкості суспільства і держави до різних несприятливих факторів, що перешкоджає його розвитку. Якщо оцінювати скорочення чисельності населення країни в рамках такої логіки, то воно небезпечне тому, що вказує на наявність серйозного дефекту в організаційно-державному механізмі забезпечення життєдіяльності популяції, внаслідок якого виникає загроза статусу України.

Відтворювальний процес, від якого залежить динаміка чисельності та статеві-вікової структури населення, у міру розвитку економіки, суспільства повинен ставати більш ефективним при створенні державою умов за допомогою вдосконалення соціальних інститутів і галузей соціальної сфери (охорона здоров'я, соціальний захист, освіта), що забезпечують відновлення наступних поколінь. У соціумі вивільняються ресурси, які в традиційному суспільстві витрачаються на демографічне відтворення. З розвитком технологій, охорони здоров'я, підвищенням рівня життя з'являється можливість використовувати ресурси для інноваційного стрибка в економіці, необхідного, в свою чергу, для підвищення економічної безпеки. В цьому і простежується фундаментальний взаємозв'язок демографічної та економічної безпеки.

Параметри зміни демографічної безпеки України обумовлені, в першу чергу, динамікою загальних коефіцієнтів народжуваності, смертності, природного приросту та міграції.

Найбільш актуальними для України є такі демографічні загрози, як:

відсутність в суспільстві можливостей регулювання кількості населення країни;

відсутність зацікавленості громадян в регулюванні чисельності сім'ї;

зростання соціальної напруги, алкоголізму, наркоманії;

деградація інституту сім'ї;

антисімейна політика засобів масової інформації;

непропорційне співвідношення між народжуваністю в етнічних групах і чисельністю цих груп.

У свою чергу, вищезазначені демографічні загрози для України визначаються наступними показниками: нетто-коефіцієнт відтворення населення; коефіцієнт вітальності; сумарний коефіцієнт народжуваності; коефіцієнт смертності населення працездатного віку, в тому числі коефіцієнти смертності чоловіків і жінок працездатного віку; очікувана тривалість майбутнього життя; сальдо міграційного обміну між міською та сільською місцевістю, в тому числі за статтю, віком, рівнем освіти; чисельність нелегальних мігрантів; коефіцієнт шлюбності і розлучення [2].

Розглянемо дані показники більш детально.

1. Індекс вітальності (життєвості). Оскільки індекс життєвості характеризує режим відтворення населення, який відображає демографічний

спад, стагнацію або зростання, його значення рівне одиниці в разі збігу кількості народжених і померлих за період часу є граничним, нижче якого починається депопуляція – природне зменшення населення.

2. Сумарний коефіцієнт народжуваності. Даний показник відображає чисельність дітей, яку в середньому народить жінка, за весь репродуктивний період при існуючій інтенсивності повікової народжуваності. Він є досить інформативним для оцінки демографічної динаміки і його значення для простого заміщення поколінь при існуючій очікуваній тривалості життя і статеві-вікової структури населення має дорівнювати 2,14. Це і є пороговим значенням, нижче якого проявляється звужений режим відтворення, коли кожне наступне покоління за чисельністю менше, ніж попереднє.

3. Коефіцієнт ефективності міграції. В умовах стійкого зниження народжуваності, все більшого значення набуває міграційний фактор. Мігранти заповнюють природне зменшення і забезпечують загальний приріст населення. Тому переважання іммігрантів над емігрантами – важливий компонент демографічної безпеки. Ступінь цього переважання можна визначити показником ефективності міграції, який розраховується як відношення міграційного сальдо до міграційного обороту, вираженим у відсотках.

4. Частка нелегальних мігрантів в міграційному прирості. Разом з тим, неправильно ставитися до міграційного припливу тільки позитивно, оскільки існує таке негативне явище, як нелегальна міграція, яка є негативним фактором, що впливає як на демографічну, так і на національну безпеку в цілому по ряду причин (корупція, тіньовий ринок, злочинність, економічні втрати для бюджету держави, соціальна напруженість). Тому доцільно для характеристики демографічної безпеки визначати частку нелегальних мігрантів серед усіх іноземних мігрантів, що в'їжджають до України. На думку автора, коли нелегальні мігранти починають перевищувати за кількістю мігрантів, які офіційно і правомірно живуть і працюють в країні, це стає загрозою національній безпеці. Звідси граничним значенням слід вважати 50% нелегальних мігрантів від всіх іммігрантів.

5. Частка монобатьківських сімей. В даний час, в розвинених країнах, інститут сім'ї переживає серйозну кризу, яка почалася ще в середині ХХ століття, що характеризується низькою стійкістю шлюбів, родин, високими показниками розлучень, збільшується частка неповних, неблагополучних сімей, початок ХХІ століття ознаменувався низькою легалізацією, в ряді європейських країн, одностатевих шлюбів, які не в змозі повноцінно забезпечити відтворення нових поколінь. Імовірність народження дітей в монобатьківських, неповних сім'ях за статистикою дуже низька, що не дозволить навіть забезпечити просте відтворення. У разі, якщо частка цих сімей перевищить третину від загальної кількості – це стане критичним для демографічного розвитку.

6. Середня очікувана тривалість життя. Одним з визначальних параметрів соціально-демографічного розвитку країни є середня тривалість життя населення, оскільки вона багато в чому залежить від рівня і якості життя, що є індикатором економічної і соціальної безпеки. Разом з тим, висока тривалість життя населення сприяє підвищенню трудового довголіття і рівня економічної

активності населення, а, отже, і величини валового внутрішнього продукту. Але тут слід мати на увазі, що за мірками Міжнародної організації праці, економічно активне населення знаходиться у віці від 14 до 72 років. Тому у визначенні порога середньої очікуваної тривалості життя населення, доцільно використовувати верхню вікову межу економічної активності, оскільки у більшості населення в старшому віці стрімко знижується ця активність і, відповідно, участь у формуванні економічної безпеки.

7. Частка населення старше 65 років. У всіх розвинених країнах світу відбувається старіння населення, що обумовлено закономірностями демографічного розвитку, вступу індустріальних і постіндустріальних суспільств в третю фазу демографічного переходу. Шкала старіння населення, розроблена Ж. Боже-Гарньє і Россетом в середині ХХ століття, що враховує частку населення старше 60 років, втрачає свою актуальність, оскільки за даною шкалою спостерігається дуже високий рівень старіння населення (частка населення старше 60 років – 18% і більше) в більшості розвинених країн. Зокрема, в Україні, вже в 2005 році людей старше 60 років було 22,7%, в 2010 році – 27,6%. Організація Об'єднаних Націй використовує за критерій старості, вік 65 років, і вважається, що населення є старим, якщо частка людей старше 65 років складає 7% і більше. Населення України також давно переступило цей рубіж і в якості порогового значення слід збільшувати частку літніх мінімум у два рази [8].

8. Частка дітей у віці до 18 років, які залишилися без батьків. Важливим параметром демографічної ситуації є чисельність безпритульних дітей, які залишилися без батьків. На жаль, цей показник складно піддається підрахунку, але ті показники, які офіційно опубліковані, на думку автора, не відображають повністю достовірної картини. Поки це десяті частки відсотка від числа всіх дітей. Все ж критичним даний показник стане, якщо досягне порогового значення, склавши значну частину загальної чисельності всіх дітей в країні, а саме 15-20%.

9. Частка дітей, народжених у жінок, які не перебувають в офіційному шлюбі. Трохи менш катастрофічним, але все-таки відображає стан інституту сім'ї є те, скільки дітей народжується поза офіційним шлюбом. Дана тенденція характерна для багатьох розвинених країн, але в цілому кількість дітей, що народилися у жінок, які перебували в офіційних шлюбах істотно більше у 1,5 - 2 рази. Якщо настане момент, що народжених поза шлюбом дітей стане більше і це буде вже наростаюча закономірність, тоді можна говорити про необоротну кризу інституту сім'ї, що позначиться на соціальній стабільності держави і є серйозною загрозою демографічної та національної безпеки. В даному випадку граничне значення даного показника – 50%.

10. Заключним показником демографічної безпеки є частота абортів в популяції або точніше співвідношення абортів і пологів. У 90-х роках ХХ століття і початку 2000-х, цей показник в Україні був катастрофічним, коли на 100 пологів припадало понад 200 абортів, що відображало, поряд з високим рівнем смертності серед немовлят необоротну загрозу демографічної та

національної безпеки. На думку автора, граничним значенням є рівна кількість пологів і абортів.

Під державним регулюванням демографічної безпеки слід розуміти систему способів і заходів державного впливу на демографічні процеси за допомогою гармонійного поєднання законодавчих, економічних і адміністративно-господарських механізмів. При цьому важливо пам'ятати, що демографічний розвиток має багатокомпонентну структуру і має вивчатися як “багата сукупність, з численними визначеннями і відносинами, єдність різноманітного” [7]. Отже, це системне поняття, його вивчення вимагає системного підходу. Для того, щоб визначити, що є об'єктом державного регулювання демографічної безпеки в умовах кризової демографічної ситуації необхідно розібратися в природі демографічної кризи. Демографічний розвиток (чисельність, статево-вікова структура, народжуваність, смертність, шлюбно-сімейні відносини, міграція населення та ін.) є одним з найскладніших об'єктів регулювання, оскільки пов'язано з усіма сторонами життя суспільства. На нього впливає географічне, соціально-економічне, екологічне та політичне становище країни, традиції, історична спадщина та ін. Всі ці фактори, можна умовно розділити на чотири великі групи: 1) фактори, пов'язані з демографічним переходом, встановленням нового типу відтворення населення – низькою смертністю і низькою народжуваністю; 2) особливості української моделі демографічного розвитку. Це перш за все події української історії ХХ ст., які призвели до значних демографічних втрат: війни, гибель людей у воєнні часи, а також інтенсивна міграція населення з країни в 1950-1960 рр., масовий відтік сільського населення в міста, що призвів до загального зменшення сільського населення; 3) перехід країни до соціально орієнтованої ринкової економіки, соціально-економічна криза і екологічна катастрофа на ЧАЕС; 4) нові позитивні тенденції в економіці та соціальній сфері [5].

Державна політика повинна враховувати не тільки сучасну демографічну ситуацію, а й минулі зміни в статево-віковій структурі населення, народжуваності, смертності, міграційних процесах та ін. Важливо розробити дієві заходи демографічної безпеки, ґрунтуючись на всебічному врахуванні вже сформованих умов і сучасних тенденцій. Нова парадигма державного регулювання повинна бути також пов'язана з переосмисленням соціально-економічних процесів, що відбуваються в суспільстві, в якому найвищою цінністю є людина.

У нинішній демографічній ситуації, все більш важливу роль починає грати механізм економічного впливу на демопроекти, що створює мотиваційні стимули для оптимізації тих чи інших компонентів демовідтворення. Наприклад, в стимулюванні народжуваності певну роль може зіграти посилення державної сімейної політики, збільшення допомоги на дітей, наближення розміру цієї допомоги до середньої зарплати, збільшення до двох років трудового стажу (до пенсії) за кожен народжену дитину і інші пільги, доплати. Сюди також можна віднести заходи щодо розширенню (звуження) мережі дитячих установ, поліпшення якості дитячого обслуговування, зокрема:

приготування і продаж дитячого харчування, особливо для немовлят, прання і доставка додому дитячих речей та ін.

Для залучення в Україну висококваліфікованих кадрів, велике значення має житлова політика, зростання рівня життя населення, податкові та житлові пільги, позички, кредити та ін. Роль держави як економічного регулятора демопроектів полягає у визначенні цілей, вироблення механізму їх реалізації і виборі регуляторів, що забезпечують отримання системного ефекту. Аналіз зарубіжного досвіду показує, що механізм деморегулювання в розвинених країнах спирається як на адміністративні, так і на економічні методи, що забезпечують пряме і непряме регулювання [7].

Загрози економічній безпеці відображені в нормативно-правових актах, що регламентують стратегію розвитку країни. Зокрема, в Державній стратегії економічної безпеки України, найбільш ймовірними загрозами економічної безпеки є [6].

1. Збільшення майнової диференціації населення і підвищення рівня бідності, що веде до порушення соціального миру і суспільної злагоди. Досягнутий відносний баланс соціальних інтересів може бути порушений в результаті дії наступних факторів:

розшарування суспільства на вузьке коло багатих і переважну масу бідних, невпевнених у своєму майбутньому людей;

збільшення частки бідних верств населення в місті в порівнянні з селом, що створює соціальну і кримінальну напруженість і є підґрунтям для широкого поширення відносно нових для України негативних явищ – наркоманії, організованої злочинності, проституції тощо;

зростання безробіття, що може призвести до соціальних конфліктів;

затримка виплати заробітної плати, зупинка підприємств та ін.

2. Деформованість структури національної економіки, обумовлена такими факторами, як:

посилення паливно-сировинної спрямованості економіки;

відставання розвідки запасів корисних копалин від їх видобутку;

низька конкурентоспроможність продукції більшості вітчизняних підприємств;

згортання виробництва в життєво важливих галузях обробної промисловості, перш за все в машинобудуванні;

зниження результативності, руйнування технологічної єдності наукових досліджень і розробок, розпад сформованих наукових колективів і на цій основі підірив науково-технічного потенціалу України;

завоювання іноземними підприємствами внутрішнього ринку України з багатьох видів товарів народного споживання;

придбання іноземними власниками українських підприємств з метою витіснення вітчизняної продукції як із зовнішнього, так і з внутрішнього ринку;

зростання зовнішнього боргу України і пов'язане з цим збільшення витрат бюджету на його погашення.

3. Зростання нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів.

Найважливішими факторами цієї загрози є:

об'єктивно існуючі відмінності в рівні соціально-економічного розвитку регіонів, наявність депресивних, кризових і відсталих в економічному відношенні районів на тлі структурних зрушень в промисловому виробництві, що супроводжуються різким зменшенням частки обробних галузей;

порушення виробничо-технологічних зв'язків між підприємствами окремих регіонів України;

збільшення розриву в рівні виробництва національного доходу на душу населення між окремими суб'єктами народного господарства.

4. Криміналізація суспільства і господарської діяльності, викликана в основному такими факторами, як:

зростання безробіття, оскільки значна частина злочинів скоюється особами, які не мають постійного джерела доходу;

об'єднання частини чиновників державних органів з організованою злочинністю, можливість доступу кримінальних структур до управління певною частиною виробництва і їх проникнення в різні владні структури;

ослаблення системи державного контролю, що призвело до розширення діяльності кримінальних структур на внутрішньому фінансовому ринку, в сфері приватизації, експортно-імпортних операцій і торгівлі.

Для успішного вирішення демографічних проблем в Україні і надійного забезпечення її демографічної безпеки необхідно:

розробити дієву Концепцію забезпечення демографічної безпеки країни і визначити механізм її реалізації;

ввести і суворо визначити гендерну складову в процесах виховання і освіти молодого покоління, реально перейти від декларованої, але малоефективної допомоги сім'ям з дітьми до комплексної допомоги багатодітним сім'ям, причому з урахуванням регіональних особливостей. Допомогу сім'ям з дітьми необхідно організувати з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду у вирішенні подібних проблем;

включити в виховний і освітній процес в дитячих дошкільних, середніх та вищих навчальних закладів вивчення основ збереження здоров'я і демографічної безпеки країни;

забезпечити широку пропаганду і повсюдну реалізацію, особливо на регіональному рівні, політики щодо формування здорового способу життя населення нашої країни;

зв'язати кар'єрне просування і високий суспільний статус в Україні з обов'язковим дотриманням українських норм поведінки в сім'ї, суспільстві.

Висновки та пропозиції. Таким чином, проведений аналіз динаміки демографічної безпеки України, в останнє десятиліття показав, що ситуація є критичною, доводиться констатувати, що режим відтворення залишається звуженим, смертність перевищує народжуваність. Це свідчить про такий рівень демографічної безпеки, який недостатній для сталого розвитку України. Сучасні виклики і загрози економічної та демографічної безпеки України вимагають всеосяжної і комплексної роботи органів державного управління по створенню необхідних умов для повноцінної життєдіяльності населення, економічних суб'єктів, галузей соціальної сфери. При цьому основними

пріоритетами є: побудова правової держави, включаючи дієву судово-правоохоронну систему; викорінення системної корупції, що перешкоджає ефективному державному регулюванню демографічних та міграційних процесів; мінімізація майнової диференціації населення з забезпеченням рівних можливостей доступу до ресурсів, підвищуючи тим самим економічну і підприємницьку активність людей; перехід до інноваційної економіки, використовуючи систему стимулювання розвитку підприємств з високотехнологічними і конкурентоспроможними товарами і послугами; зниження нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів. Крім того, реалізація даних програм дозволить сформуванню такої демографічної політики, яка буде спрямована на підвищення народжуваності, зниження смертності чоловіків та жінок в працездатному віці, ефективності та організованості міграційних процесів.

Бібліографічні посилання:

1. Іванісов О. В. Демографія: навчальний посібник / О. В. Іванісов, Г. В. Назарова, О. Ф. Доровської та ін. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2011. – 224 с.
2. Перебейнос О. М. Демографічна безпека та загрози демографічного розвитку: державно-управлінський аспект / О. М. Перебейнос. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/db/2011/pdf>.
3. Перебейнос О. М. Демографічні процеси в Україні як об'єкт державного регулювання / О. М. Перебейнос [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2011-3/doc/2/20.pdf>.
4. Рой І. В. Державні пріоритети з сфери демографічної безпеки України / І. В. Рой // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 1(16). – С. 104 – 111.
5. Рыбаковский Л. Л. Демографическая безопасность: геополитические аспекты / Л. Л. Рыбаковский [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.religare.ru/article10942.htm>.
6. Цвігун І. А. Демографічна безпека України та напрями її регулювання: монографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbisnbuv.gov.ua/cgib.
7. Цвігун І. А. Демографічна безпека України: аналіз і стратегія розвитку / І. А. Цвігун // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №5. – С. 175 – 182.
8. Офіційний сайт статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

References:

1. Ivanisov O. V. Demografiya: navchalnyy posibnik / O.V. Ivanisov, G.V. Nazarova, O.F. Dorovskoy ta in. – Harkiv : Vid. HNEU, 2011. – 224 s.
2. Perebeynos O.M. Demografichna bezpeka ta zagrozi demografichnogo rozvitku: derzhavno-upravlinnskiy aspekt / O. M. Perebeynos. [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/db/2011/doc/7/03.pdf>.
3. Perebeynos O.M. Demografichni protsesi v Ukrayini yak ob'ekt derzhavnogo reguluyvannya / O.M. Perebeynos [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2011-3/doc/2/20.pdf>.
4. Roy I.V. Derzhavni prioriteti z sferi demografichnoyi bezpeki Ukrayini /I.V. Roy // Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya. – 2013. – Vip. 1(16). – S. 104 – 111.

5. Ryibakovskiy L.L. Demograficheskaya bezopasnost: geopoliticheskie aspekty / L. L. Ryibakovskiy [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.religare.ru/article10942.htm>.
6. Tsvigun I.A. Demografichna bezpeka Ukrayini ta napryami yiyi reguluyuvannya: monografiya [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exeC21C.
7. Tsvigun I. A. Demografichna bezpeka Ukrayini: analiz i strategiya rozvitku / I. A. Tsvigun // Aktualni problemi ekonomiki. – 2011. – #5. – S. 175 – 182.
8. Ofitsiyinyi sayt statistiki Ukrayini [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

УДК 368.9.06

JEL Classification: I13

Kachula S. V.

Ph.D. in Economics, Associate professor
University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine

Качула С.В.

кандидат економічних наук, доцент
Університет митної справи та фінансів, Дніпро, Україна

Качула С.В.

кандидат экономических наук, доцент
Университет таможенного дела и финансов, Днепр, Украина

FORMATION OF HEALTH INSURANCE INSTITUTE IN THE SYSTEM OF SOCIAL DEVELOPMENT

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ У СИСТЕМІ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

ФОРМИРОВАНИЕ ИНСТИТУТА МЕДИЦИНСКОГО СТРАХОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ

***Abstract.** The essence of the institute of health insurance in Ukraine is investigated. The role of expenditures on health care in the Consolidated and local budgets of Ukraine and the importance of medical subventions in financing health care are determined. The share of voluntary health insurance in the structure of gross insurance premiums for 2010-2017 has been analyzed. It is proved that health insurance is an integral part of the health care system and allows solving the issue of attracting additional financial resources into the industry. And therefore, the construction of the health insurance institution should begin with a legislative settlement and end with the formation of a new principle of financing the industry.*

***Key words:** voluntary health insurance, compulsory health insurance, health care, financing, financial support of the health care system, health insurance institute.*

***Анотація.** Досліджено сутність інституту медичного страхування в Україні. Визначено роль видатків на охорону здоров'я у Зведеному та місцевих бюджетах України та значення медичної субвенції в фінансуванні охорони здоров'я. Проаналізовано частку добровільного медичного страхування в структурі валових страхових премій за 2010-2017 рр. Доведено, що медичне страхування є невід'ємною складовою системи охорони здоров'я і дозволяє вирішити питання залучення додаткових фінансових ресурсів в галузь, а отже, побудова інституту медичного страхування повинна починатися із законодавчого врегулювання і закінчуватися формуванням нових дієвих механізмів фінансування галузі.*

***Ключові слова:** добровільне медичне страхування, обов'язкове медичне страхування, охорона здоров'я, фінансування, фінансове забезпечення системи охорони здоров'я, інститут медичного страхування.*

***Аннотация.** Исследована сущность института медицинского страхования в Украине. Определена роль расходов на здравоохранение в Сводном и местных бюджетах Украины и значение медицинской субвенции в финансировании здравоохранения. Проанализирована доля добровольного медицинского страхования в структуре валовых страховых премий у 2010-2017 гг. Доказано, что медицинское страхование является неотъемлемой составляющей системы здравоохранения, позволяет решить вопрос привлечения дополнительных финансовых ресурсов в отрасли, а, следовательно, построение института медицинского страхования должно начинаться с законодательного урегулирования и заканчиваться формированием новых механизмов финансирования отрасли.*

***Ключевые слова:** добровольное медицинское страхование, обязательное медицинское страхование, здравоохранение, финансирование, финансовое обеспечение системы здравоохранения, институт медицинского страхования.*

Постановка проблеми. Проведення соціальних реформ в Україні орієнтоване на усебічний суспільний розвиток, який ґрунтується на ефективному функціонуванні інститутів громадянського суспільства.

Саме ефективне функціонування інститутів громадянського суспільства дає можливість поставити людину в центр суспільного і політичного життя, розглядати її гідність, права і свободи як найвищу соціальну цінність. У свою чергу, лише за таких умов держава зможе реально відповідати перед суспільством і людиною за свою діяльність [5, с. 468]. Одним з таких інститутів щодо реалізації соціально-економічної політики держави, спрямованої на мінімізацію витрат, пов'язаних з втратою здоров'я внаслідок будь-якої причини, є інститут медичного страхування. Медичне страхування виступає формою соціального захисту інтересів населення в сфері охорони здоров'я. Побудова інституту медичного страхування повинна ґрунтуватися на досконалих нормативно-правових актах, що регулюють обов'язкове медичне страхування, та ефективному фінансовому забезпеченні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності інститутів громадянського суспільства та інституційні засади системи бюджетного регулювання досліджували науковці М.В. Цвік, О.В. Петришин та Л.В. Авраменко [5], І.Я. Чугунов та Л.В. Лисяк [21]. Побудові інституту медичного страхування в Україні присвячені праці таких вітчизняних учених, як Т. М. Завори [4], О. П. Кириленко та В. С. Толуб'яка [7], А. В. Кириченко [8], М. В. Мниха [12], Т. І. Стецюк [20] та інших.

Оцінюючи поточний стан справ у сфері охорони здоров'я, можна відмітити недостатню увагу комплексному дослідженню формування інституту медичного страхування: від законодавчого оформлення вітчизняної системи медичного страхування до функціонування фінансових механізмів його практичної реалізації. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання концептуального характеру, пов'язані з обґрунтуванням необхідності створення інституту медичного страхування в Україні з урахуванням світового досвіду.

Мета статті. Аналіз та оцінка стану формування інституту медичного страхування та визначенням заходів щодо удосконалення системи фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запорука здоров'я нації – добре налагоджена система медичного обслуговування. Із зростанням захворюваності населення України постає питання про реформування галузі охорони здоров'я й приведення її у відповідність із міжнародними нормами і стандартами. Побудова інституту медичного страхування є не лише бажаним, але й необхідним кроком у цьому напрямі.

У сфері державних фінансів, як необхідної та невід'ємної складової суспільного розвитку, формуються необхідні інститути з певними функціональними зв'язками, встановленими між ними, які в свою чергу стають підґрунтям виникнення відповідних фінансових відносин. Сформоване в країні інституційне середовище розкриває вплив бюджетного механізму на показники суспільного розвитку.

Інституційні засади системи бюджетного регулювання визначаються відповідними нормативно-правовими актами, які регламентують порядок утворення основного централізованого грошового фонду (бюджету) в сукупності з напрямками й методами використання бюджетних коштів та забезпечують можливість виконання органами державного управління, місцевого самоврядування відповідних функцій, сприяють досягненню пріоритетних цілей суспільного розвитку. Інституційна архітектура бюджетної політики в системі державного регулювання включає систему правил, норм, законів, органів законодавчої й виконавчої влади, установ та їх оптимальне поєднання і співвідношення, з допомогою яких формуються та реалізуються стратегічні й тактичні цілі, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування системи бюджетного регулювання та соціально-економічного розвитку країни [21].

Згідно ст. 12 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», охорона здоров'я - один з пріоритетних напрямів державної діяльності. Держава формує політику охорони здоров'я в Україні та забезпечує її реалізацію. Державна політика охорони здоров'я забезпечується бюджетними асигнуваннями в розмірі, що відповідає її науково обґрунтованим потребам, але не менше десяти відсотків національного доходу [15].

В умовах фінансової та економічної нестабільності галузь «Охорона здоров'я» потерпає найбільше, оскільки коштів на неї виділяється ще недостатньо. Її фінансування потребує значного поліпшення, бо здійснюється, як правило, за методом залишкового фінансування цієї галузі. Це призвело до неможливості оновлення матеріально-технічної бази галузі, низького рівня медичного обслуговування, дефіциту лікарських препаратів і, як результат, – незадовільного стану здоров'я населення в Україні [12]. Так, впродовж 2010-2017 рр. частка видатків Зведеного бюджету України на охорону здоров'я у ВВП в середньому становила 3,8%, що не відповідає ст. 12 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (табл. 1).

Дані табл.1 свідчать, що видатки Зведеного бюджету України на охорону здоров'я за період 2010 – 2017 рр. постійно зростають, крім незначного зменшення в 2014 р., що пов'язано з нестабільною політичною ситуацією в країні, яка вплинула на стан формування та виконання Зведеного бюджету

України. Водночас, частка видатків на охорону здоров'я у ВВП із року в рік знижується.

Таблиця 1

Видатки на охорону здоров'я у Зведеному бюджеті України та ВВП

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Видатки Зведеного бюджету України (ЗБУ) всього, млрд. грн	377,8	416,9	492,5	505,8	523,1	679,9	835,6	1056,8
Видатки ЗБУ на охорону здоров'я, млрд. грн.	44,7	49,0	58,5	61,6	57,2	71,0	75,4	102,4
ВВП, млрд. грн.	1082,6	1316,6	1408,9	1454,9	1566,7	1979,5	2383,2	2982,9
Частка видатків ЗБУ на охорону здоров'я у ВВП, %	4,1	3,7	4,2	4,2	3,7	3,6	3,2	3,4

Джерело: розраховано автором за [6].

Так, якщо в 2010 р. вона становила 4,1%, то в 2017 р. – на 0,7% менше (3,4%). Це говорить про неспроможність бюджету задовольнити потреби галузі в повному обсязі та на належному рівні. При цьому, за даними звіту Health at Glance 2017, видатки на охорону здоров'я в країнах ОЕСР становили в середньому 9% ВВП: від 4,3% у Туреччині та до 17,2% у Сполучених Штатах [14].

Активізація процесу фінансової децентралізації в Україні сприяла зміцненню бюджетного потенціалу місцевих бюджетів і удосконаленню системи міжбюджетних трансфертів. З 2015 р. введено нові види трансфертів для місцевих бюджетів – медичну та освітню субвенцію. Головною метою надання медичної субвенції стала допомога з державного бюджету місцевим бюджетам для фінансуванні видатків на охорону здоров'я. Дані щодо стану фінансового забезпечення охорони здоров'я з місцевих бюджетів України наведено в таблиці 2.

В цілому видатки з місцевих бюджетів на охорону здоров'я зростають, причому більшими темпами в 2017 р., порівняно з 2016 р., ніж в 2016 р. порівняно з 2015 р. Щодо медичної субвенції, то в 2016 р. її розмір дещо знизився, але в 2017 р. знову відбулося зростання більш як на 10 млрд. грн., порівняно з 2015 р. Причому розмір медичної субвенції коливається від 78% в 2015 р. до 65% в 2017 р. від загальних видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я. Тобто на сьогоднішній день місцеві бюджети ще неспроможні самостійно, за рахунок лише власних фінансових ресурсів, утримувати галузь.

В ст. 49 Конституції України, говориться, що охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена [9].

**Видатки на охорону здоров'я у структурі місцевих бюджетів України
в період поглиблення децентралізації**

Показники	2015	2016	2017	темп приросту, %	
				2016 до 2015	2017 до 2016
Видатки місцевих бюджетів України, всього з урахуванням міжбюджетних трансфертів, млрд. грн.	280,08	350,41	496,09	25,1	41,6
Видатки місцевих бюджетів України на охорону здоров'я, млрд. грн.	59,55	62,95	85,66	5,7	36,1
Медична субвенція, млрд. грн.	46,18	44,43	56,22	-3,8	26,5

Джерело: розраховано автором за [6].

Значення терміну «безоплатність медичної допомоги» чітко встановлено рішенням Конституційного Суду України: неможливість стягування з громадян плати за таку допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я у будь-яких варіантах розрахунків (готівкою або безготівкових): чи у вигляді «добровільних внесків» до різноманітних медичних фондів, чи у формі обов'язкових страхових платежів (внесків) тощо [19]. Тобто витрати на медичну допомогу повинні відшкодовуватися за рахунок державного або місцевих бюджетів, страхових фондів або інших джерел, що визначені законодавством.

Конституційний Суд України зазначає, що безоплатність медичної допомоги у державних і комунальних закладах охорони здоров'я не виключає такої можливості через фінансування галузі «Охорона здоров'я» за рахунок розвитку позабюджетних механізмів залучення додаткових коштів, у тому числі і шляхом створення лікарняних кас (спілок, фондів), діяльність яких має бути врегульована законом [19].

Особливу увагу в Україні в умовах обмеженості бюджетних коштів слід звернути на медичне страхування, яке є невід'ємною складовою систем охорони здоров'я розвинутих країн світу.

Медичне страхування - це система економічних відносин, що виникають між учасниками формування фондів грошових коштів, призначених для страхового захисту громадян у разі втрати здоров'я від хвороби або внаслідок нещасного випадку [7, с.270]. Ця система об'єднує економічні відносини, які впливають з обов'язкового медичного страхування (у системі соціального страхування), і відносини з добровільного медичного страхування (комерційне страхування) [20].

На нашу думку, медичне страхування це не лише форма соціального захисту інтересів населення в охороні здоров'я, мета якої гарантія громадянам при виникненні страхового випадку отримання медичної допомоги за рахунок накопичених коштів, а і фінансування проведення профілактичних заходів. Також саме страхова медицина дозволяє вирішити питання залучення додаткових фінансових ресурсів у сферу охорони здоров'я.

Поняття страхової медицини охоплює наступні аспекти: надання медичної допомоги громадянам, видатки на вдосконалення та розвиток матеріально-технічного забезпечення лікувальних закладів, підготовку кваліфікованих медичних кадрів і фінансування наукових, інноваційних досліджень.

Побудова інституту медичного страхування повинна починатися із законодавчого врегулювання і закінчуватися формуванням нового механізму фінансування галузі. Одним із джерел фінансування галузі охорони здоров'я може стати обов'язкове медичне страхування, впровадження якого особливо актуальне на сьогоднішній день. Але, щоб не порушувати вимоги Конституції України і розширити джерела фінансування сфери охорони здоров'я, як роз'яснює Конституційний Суд України [19], обов'язкові внески на медичне страхування повинні сплачувати роботодавці, які зацікавлені у здоров'ї своїх працівників.

В Україні на законодавчому рівні дозволено лише добровільне медичне страхування, але розвивається воно доволі повільними темпами. Так користувачами послуги добровільного медичного страхування (ДМС) в Україні є не більше 6 % населення. За оцінкою Ліги страхових організацій України (ЛСОУ), на корпоративне ДМС в Україні припадає понад 40 % страхових премій. На ринку страхування здоров'я працюють понад 50 страховиків з досвідом роботи понад 10 років [11].

За перше півріччя 2018 р. ринок ДМС зріс майже на 24%, в свою чергу страхові премії за договорами медичного страхування склали 1,6 млрд. грн., що на 0,3 млрд. грн. більше, ніж за перше півріччя 2017 р. До Топ-5 увійшли СК «Провідна», СК «Уніка», СК «АХА Страхування», СК «Нафтогазтрах», СК «ІНГО Україна» (рис. 1).

Страхова компанія «Провідна», 99,999% акцій якої належать ІС Ukraine B.V. (Нідерланди), вже не перший рік входить до п'ятірки лідерів ринку ДМС. За перше півріччя 2018 р. компанія отримала за договорами ДМС 228,8 млн грн страхових премій, що на 6,5% більше, ніж за аналогічний період минулого року. Компанія активно розвиває цей напрямок і має у своєму активі цілодобову медичну диспетчерську службу, 22 регіональні центри медичного асистансу і власну договірну мережу, яка налічує понад 2 тис. медичних та аптечних закладів, з яких 1,5 тис. — у регіонах [2]. Але лише у 5-6% громадян України є поліси ДМС, причому більшість з них мають договори не через власне бажання, а через те, що поліс ДМС став частиною соціального пакета роботодавця. Для страхових компаній вигідніше страхувати трудові колективи, а не одну особу.

У більшості країн світу основними джерелами фінансування охорони здоров'я є державні видатки та обов'язкове медичне страхування. Медичне страхування - це форма особистого страхування, за допомогою якої застрахована особа має можливість отримати якісну медичну допомогу за рахунок страхових внесків певній страховій компанії. З 2010 р. по 2012 р частка ДМС на ринку страхових послуг України стрімко зростала. Але в 2013 р.

спостерігається незначне зменшення частки ДМС і з 2014 р. знову зростання, але меншими темпами ніж за період 2010 – 2012 рр.

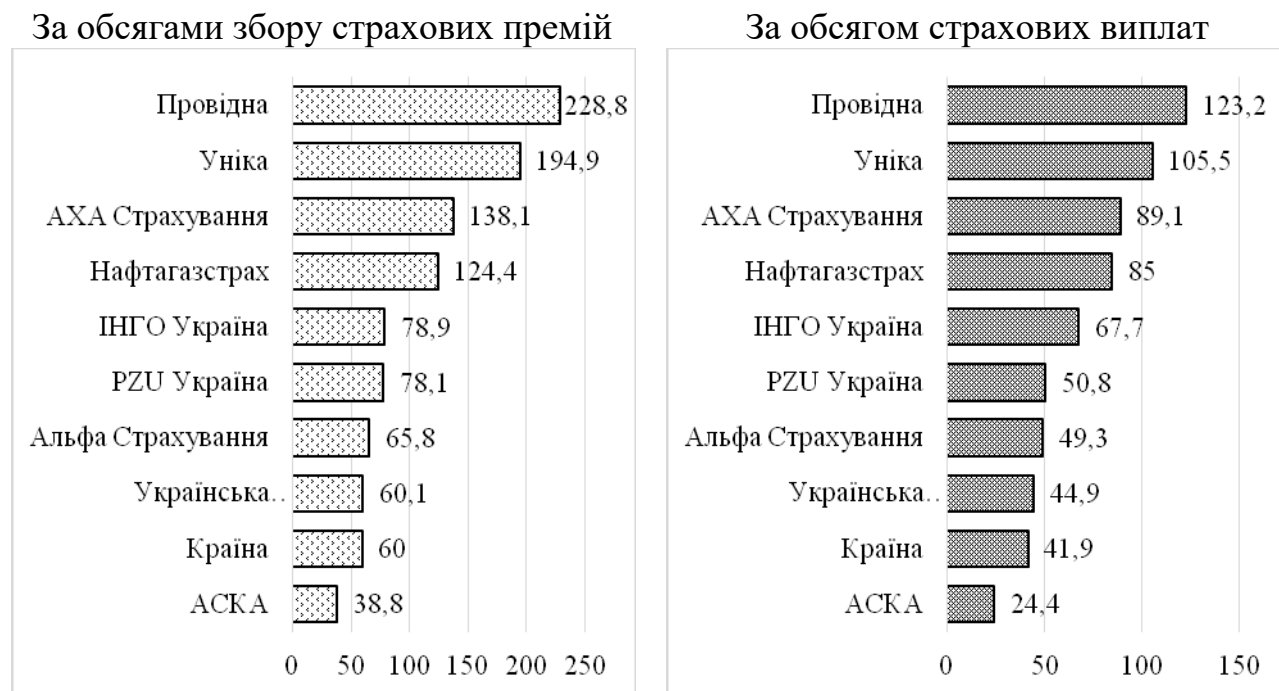

Рис. 1. Лідери ринку ДМС за перше півріччя 2018 р., млн. грн.
Джерело: [2]

У 2017 р. частки ДМС склали 6,6% у валових страхових преміях, що на 0,1% менше ніж в 2016 р. (рис. 2).

Рис. 2. Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) в структурі валових страхових премій за 2010-2017 рр.
Джерело: розраховано автором за [13]

Отже, хоча і спостерігається стабільне зростання ДМС, але його обсяги і частка в структурі валових страхових премій є незначною, що свідчить про недостатній розвиток ринку ДМС в Україні. Так для прикладу, в Німеччині,

Франції, Польщі, Хорватії та ін. країнах фінансування медичних послуг здійснюється від 60 до 80% за рахунок обов'язкового медичного страхування (рис.3).

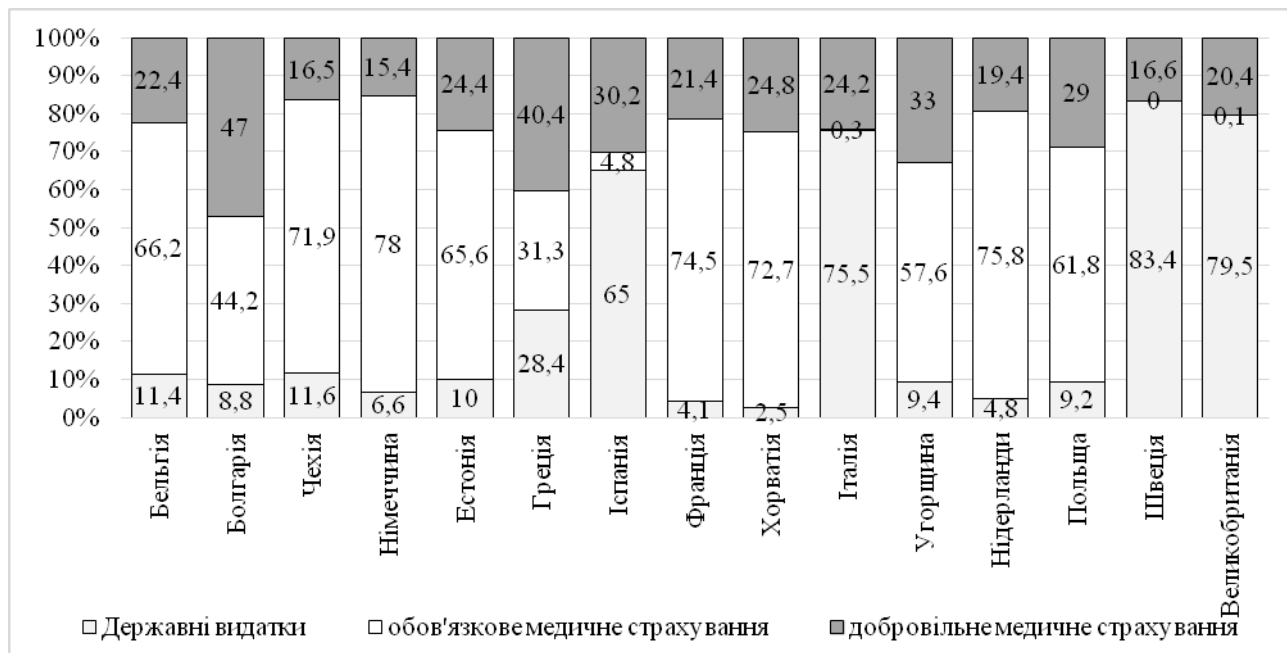

Рис. 3. Структура витрат на охорону здоров'я в країнах світу, %

Джерело: [1]

Обов'язкова форма соціального медичного страхування використовується, як правило, в тих державах, де вагоме значення має державне фінансування та належна організація охорони здоров'я. Вибір форми медичного страхування залежить від особливостей розвитку галузі охорони здоров'я та держави в цілому. Отже, кожна держава пристосовує моделі фінансування охорони здоров'я відповідно до тенденцій та особливостей соціально-економічного розвитку [8].

В Україні найбільш дієвою буде комбінація стратегії управління витратами на основі попиту з конкретним обмеженим обсягом фінансових ресурсів та стимулювання населення до піклування за власним здоров'ям і здійснення профілактики захворювань. При цьому держава повинна подбати про наявність відповідного законодавства, яке б захищало інтереси всіх суб'єктів ринку медичного страхування [4].

Слід зазначити, що в умовах зuboжіння більшої частини населення, введення обов'язкового медичного страхування в Україні може бути проблематичним і головною перешкодою на шляху впровадження обов'язкового медичного страхування є саме фінансова внаслідок низького рівня життя населення.

Оскільки Україна - пострадянська країна, вона успадкувала більшість систем управління з колишнього СРСР і система охорони здоров'я не є виключенням. Українська система охорони здоров'я працювала за моделлю Семашко. Ця модель являє собою державну форму організації медицини, яка працює за принципом безкоштовного обслуговування всіх верств населення

країни. Нагромадження системних вад такої моделі, неможливість утримання значної мережі установ галузі охорони здоров'я за рахунок бюджетних коштів, потреба у підвищенні якості надання медичних послуг населенню на рівні світових стандартів потребувало здійснення в Україні медичної реформи. З 1 квітня 2018 р. передбачено запровадження нової моделі фінансування системи охорони здоров'я – перехід від фінансування медичних закладів згідно кошторису до оплати державою фактично наданої медичної допомоги конкретній людині за принципом «гроші «йтимуть» за пацієнтом». Тобто кожна особа має право звертатися в медичний заклад, до конкретного лікаря за допомогою, а держава перераховує кошти цьому медичному закладу, в якому працює лікар, або безпосередньо лікарю, якщо він має власну практику [16]. При цьому заробітна плата лікаря первинної допомоги (безкоштовної) буде безпосередньо залежати від кількості його пацієнтів (прикріплених за власним бажанням згідно законодавчо визначених правил).

На початковому етапі реформи на обслуговування одного пацієнта витратиметься 370 грн. на рік. В Міністерстві охорони здоров'я України підраховали, що впровадження реформи принесе річний дохід до державного бюджету у сумі, що коливається від 740 тис. грн. до 1 млн. грн. Вже з 2019 року щорічну суму на обслуговування одного пацієнта планується збільшити до 450 грн. щорічно. Медичні послуги буде поділено на 2 групи: безкоштовні та платні. До безкоштовних, тобто тих які повністю буде оплачувати держава, відносять невідкладну та первинну допомогу. До платних, тобто тих які повністю має оплачувати пацієнт відносять стоматологію (не екстерні випадки), звернення до лікаря без направлення, косметологію, пластичну хірургію тощо. Також у бюджеті на 2018 рік передбачено збільшення коштів на фінансування програми «Доступні ліки» на 30 % (1 млрд. грн.).

Медична реформа забезпечена нормативно-правовою базою. На офіційному сайті МОЗ України [16] було представлено перелік нормативно-правових актів з реформування системи охорони здоров'я. До них входять: 4 Закони України, 7 Постанов Кабінету Міністрів України, більше двадцяти Розпоряджень Кабінету Міністрів України та 7 наказів МОЗ України.

Незважаючи на те, що формально медичні послуги українцям будуть надаватися на страховій основі, якихось додаткових платежів, внесків, податків платити не потрібно. Національна служба здоров'я України по суті буде виконувати роль страховика, а гроші на фінансування її витрат (фактично «страхової діяльності») надходитимуть з державного бюджету. Тобто, це частина тих коштів які поступають до бюджету у формі вже існуючих в Україні податків. Для зручності користування в Україні введено електронну систему охорони здоров'я «eHealth». Завдяки цій системі медичні картки пацієнтів будуть існувати в електронному вигляді, а записатися на візит до лікаря можна буде онлайн.

Таким чином, запровадження медичної реформи в Україні пов'язане з інтеграцією України до Європейського Союзу. Україна прагне досягнути європейського рівня життя населення, покращення якості надання суспільних послуг, зокрема медичних. На наш погляд, потрібний значний проміжок часу

(близько 2-4 років) для того, щоб населення і медичні працівники звикли до таких значних нововведень, які запропоновані реформою, і змогли перелаштуватися на нову форму медичного обслуговування, зокрема це відноситься до людей старшого покоління.

Подальший розвиток медичного страхування в Україні можливий лише за умови зростання рівня життя населення, який на сьогодні є низьким (табл.3). Це завдання може бути вирішене тільки на макрорівні, за безпосередньої участі держави.

Таблиця 3

Окремі показники рівня життя населення України та рівень безробіття

Показники (станом на початок року)	Мінімальна заробітна плата, грн	Середня заробітна плата по Україні, грн.	Мінімальна пенсія, грн.	Середня пенсія по Україні, грн.	Рівень безробіття, %
2011	941	2297	750	1151,9	8,8
2012	1073	2722	822	1253,3	8,6
2013	1147	3000	894	1470,7	8,1
2014	1218	3148	949	1526,1	7,7
2015	1218	3455	949	1581,5	9,7
2016	1378	4362	1074	1699,5	9,5
2017	3200	6008	1247	1828,3	9,7
2018	3723	7711	1452	2479,2	9,9

Джерело: складено автором за [3]

Фінансове забезпечення рівня життя населення є найнижчим серед країн Європи. Незважаючи на зростання мінімальної заробітної плати за аналізований період майже в 4 рази, її розмір, навіть встановлений з 1 січня 2019 р. не забезпечує дотримання принципу соціальної справедливості. Середня заробітна плата впродовж 2011 - 2018 рр. в 2-3 рази більша за мінімальну. Така ж ситуація і з мінімальною та середньою пенсіями. Причому рівень безробіття в Україні зростає, і в 2018 р. порівняно з 2011 р. він зріс на 1,1%. Отже, фінансове забезпечення соціальної сфери нині не відповідає потребам суспільного розвитку, що безумовно негативно впливає на розвиток інституту медичного страхування.

З 1 серпня 2017 року, згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов’язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» від 28.12.2014 в повній мірі розпочав виконання усіх завдань і функцій Фонд соціального страхування України, який здійснює керівництво та управління загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку, у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням, провадить акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечує фінансування виплат за цими видами загальнообов’язкового державного соціального страхування та здійснює інші функції згідно із затвердженим статутом [18].

Фонд соціального страхування України було створено з метою стабілізації ситуації, що склалася на ринку страхових послуг. Але проблеми залишаються не вирішеними: недостатність коштів державного та місцевих бюджетів, низький рівень життя населення, мала частка недержавного медичного страхування все це основні проблеми, які стримують подальший розвиток інституціональної моделі медичного страхування. На нашу думку стабілізація ринку соціального страхування можлива лише з впровадженням обов'язкового медичного страхування. Але на першому етапі, саме роботодавці мають сплачувати страхові внески. В подальшому працездатне населення прийматиме участь у обов'язковому медичному страхуванні на принципах солідарності. Як наслідок, підвищиться ефективність механізму акумуляції та розподілу страхових коштів, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню рівня життя населення.

Для побудови сучасного інституту медичного страхування з боку держави необхідна низка відповідних заходів, оскільки законодавча база характеризується розгалуженістю та несистематизованістю. Як свідчить і міжнародний, і власний українських досвід, коригування лише системи фінансового забезпечення соціального страхування є недостатнім і не дає потрібних результатів, а тому вкрай необхідна зміна ідеології державної підтримки та комплексне реформування стратегічного механізму функціонування інституту соціального страхування у цілому [17].

Згідно Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я [10] в Україні пропонується модель державного солідарного медичного страхування, яка враховує кращі сучасні практики та досвід трансформації систем охорони здоров'я у світі, зокрема у Центральній та Східній Європі. Основним джерелом фінансування оновленої системи охорони здоров'я залишаються кошти Державного бюджету України, а виплати для лікування окремої особи не прив'язані до розміру її індивідуальних внесків.

Пропонована модернізація існуючої системи фінансування медичної галузі є радикальною, тому передбачені нею зміни мають здійснюватися поступово. Запровадження нової моделі передбачається здійснити трьома етапами, повна реалізація яких очікується до 2020 року. Поступовість є особливо важливою для забезпечення належного соціального захисту та перепідготовки працівників системи охорони здоров'я в умовах її докорінної реорганізації, а також для розбудови інформаційних систем, ефективної консолідації ресурсів для інвестицій у розвиток перспективних закладів охорони здоров'я в новоутворених госпітальних округах, закріплення нових функцій громад та місцевого самоврядування в системі медичного страхування, забезпечення ефективних соціальних комунікацій і роз'яснення суті, механізмів та очікуваних результатів реформи широким верствам населення [10].

Щодо конкретних заходів впровадження страхової медицини в Україні слід виділити наступні:

- створення відповідного законодавства щодо врегулювання усіх питань з обов'язкового медичного страхування;

- створення відповідних страхових фондів, які б розподіляли акумульовані кошти;

- заснування контролюючих органів щодо правильності сплати коштів до фондів та цільового їх використання.

Висновки та пропозиції. Здійснювана медична реформа в Україні направлена на формування ефективного інституту медичного страхування. Функціонування такого інституту бути закріплена на законодавчому рівні для побудови оптимальної моделі медичного страхування, яка б поєднала обов'язкове та добровільне медичне страхування та забезпечила економічний і соціальний ефект для всіх суб'єктів галузі «Охорона здоров'я».

Таким чином, введення системи обов'язкового медичного страхування в Україні сприятиме поліпшенню загального стану фінансування медицини в країні. При цьому зниження бюджетних видатків на охорону здоров'я буде компенсуватися іншими джерелами фінансування. Формування коштів системи обов'язкового медичного страхування та цільовий характер їх використання мають бути прозорими та підконтрольними суспільству. А відтак видатки бюджету та страхових фондів стануть більш ефективними, якісними та задовольнятимуть попит споживачів на медичні послуги. Наголошуємо на важливості моніторингу рівня задоволеності населення наданням медичних послуг і саме на основі його результатів необхідно впроваджувати заходи щодо вдосконалення медичних послуг населенню та подальшого покращення фінансового забезпечення галузі охорони здоров'я в Україні.

Бібліографічні посилання:

1. Актуальні індикатори стану системи охорони здоров'я в країнах Євросоюзу та Україні: Економічний дискусійний клуб. URL: <http://edclub.com.ua/analytika/aktualni-indykatory-stanu-systemy-ohorony-zdorovya-v-krayinah-yevrosoyuzu-ta-ukrayini>
2. Бізнес: Колективне ділове медіа. URL: <https://business.ua/vlast/item/4269-oplachene-zdorovia-chy-pratsiuie-medychne-strakhuvannia>
3. Державна служба статистики: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 11.01.2019)
4. Завора Т.М. Соціальне страхування: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2013. 272 с.
5. Загальна теорія держави і права : [підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
6. Звітність про виконання Державного бюджету України за 2010-2017 рр.: Державна казначейська служба України: офіційний сайт. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення 11.01.2019)
7. Кириленко О. П. Соціальне страхування : підруч. / за ред. О. П. Кириленко та В. С. Толуб'яка. Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2016. 516 с.
8. Кириченко А. В. Розвиток соціального страхування в Україні: Монографія. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2017. 197 с.
9. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 11.01.2019)

10. Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1013-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80> (дата звернення 24.01.2019)
11. Ліга страхових організацій України: Чим вигідне добровільне медичне страхування? URL: <http://uainsur.com/massmedia/41915/>
12. Мних М. В. Медичне страхування та необхідність його запровадження в Україні // Економіка та держава. 2007. № 2. С. 40 – 42.
13. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: офіційний сайт. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html> (дата звернення 15.01.2019 р.)
14. OECD (2017), Health at a Glance 2017: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. URL: http://dx.doi.org/10.1787/health_glance-2017-en
15. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України № 2801-ХІІ від 19.11.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення 11.01.2019)
16. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України: Медреформа в дії: що мають зробити заклади первинної допомоги у 2018 році. URL: <http://moz.gov.ua/article/news/medreforma-v-dii-scho-majut-zrobiti-zakladi-pervinnoi-dopomogi-u-2018-roci> (дата звернення 11.01.2019)
17. Приказюк Н.В., Березіна С.Б., Романченко М.І. Перспективи запровадження обов'язкового медичного страхування на шляху реформування галузі охорони здоров'я України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 21. С. 138-142.
18. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України № 1105-ХІV від 23.09.1999. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1105-14> (дата звернення 24.01.2019)
19. Рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України "у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно" (справа про безоплатну медичну допомогу): Рішення № 10-рп/2002 від 29.05.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02#n54> (дата звернення 11.01.2019)
20. Стецюк Т.І. Медичне страхування та його роль у забезпеченні соціального захисту громадян: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.08. Київ: ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти та науки України, 2009. 23 с.
21. Чугунов І. Я., Лисяк Л. В. Бюджетна система в інституційному середовищі суспільства // Фінанси України. 2009. № 11. с. 3–11.

References:

1. Aktualjni indykatory stanu systemy okhorony zdorov'ja v krajinah Jevrosojuzu ta Ukrajini: Ekonomichnyj diskusijnyj klub. Available at: <http://edclub.com.ua/analityka/aktualni-indykatory-stanu-systemy-ohorony-zdorovya-v-krajinah-yevrosoyuzu-ta-ukrajini>
2. Biznes: Kolektyvne dilove media. Available at: <https://business.ua/vlast/item/4269-oplachene-zdorovia-chy-pratsiuie-medychne-strakhuvannia> (accessed 15.01.2019)
3. Derzhavna sluzhba statystyky: oficijnyj sajт. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 11.01.2019)
4. Zavora T.M. Socialjne strakhuvannja: navchalnyj posibnyk (2013). Poltava: PoltNTU. - 272 p.
5. Zaghaljna teorija derzhavy i prava : [pidruch. dlja stud. juryd. vyshh. navch. zakl.] (2009) / M. V. Cvik, O. V. Petryshyn, L. V. Avramenko ta in. ; za red. M. V. Cvika, O. V. Petryshyna. Kharkiv: Pravo. 584 p.

6. Zvitnistj pro vykonannja Derzhavnogho bjudzhetu Ukrainy za 2010-2017 rr.: Derzhavna kaznachejsjka sluzhba Ukrainy: oficijnyj sajt Available at: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (accessed 11.01.2019)
7. Kyrylenko O. P. Socialjne strakhuvannja : pidruch. (2016) / za red. O. P. Kyrylenko ta V. S. Tolub'jaka. Ternopilj: Ekon. dumka TNEU. 516 p.
8. Kyrychenko A. V. Rozvytok socialjnogho strakhuvannja v Ukraini: Monohrafija (2017). Kyjiv: CP «KOMPRYNT». 197 p.
9. Konstytucija Ukrainy: Zakon Ukrainy № 254k/96-VR vid 28.06.1996. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (accessed 11.01.2019)
10. Konceptcija reformy finansuvannja systemy okhorony zdorov'ja: Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 lystopada 2016 r. № 1013-r. № 1013-r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80> (accessed 24.01.2019)
11. Ligha strakhovykh orghanizacij Ukrainy: Chym vyghidne dobroviljne medychne strakhuvannja? Available at: <http://uainsur.com/massmedia/41915/>
12. Mnykh M. V. Medychne strakhuvannja ta neobkhidnistj jogho zaprovadzhennja v Ukraini (2007) // Ekonomika ta derzhava. № 2. pp. 40 – 42.
13. Nacionaljna komisija, shho zdijsnjuje derzhavne reghuljuvannja u sferi rynkiv finansovykh poslugh: oficijnyj sajt. Available at: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stand-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html> (accessed 15.01.2019)
14. OECD (2017), Health at a Glance 2017: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. Available at: http://dx.doi.org/10.1787/health_glance-2017-en
15. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorov'ja: Zakon Ukrainy № 2801-XII vid 19.11.1992. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (accessed 11.01.2019)
16. Oficijnyj sajt Ministerstva okhorony zdorov'ja Ukrainy: Medreforma v diji: shho majutj zrobyty zaklady pervynnoji dopomogy u 2018 roci. Available at: <http://moz.gov.ua/article/news/medreforma-v-dii-scho-majut-zrobiti-zaklady-pervynnoi-dopomogi-u-2018-roci> (accessed 11.01.2019)
17. Prykazjuk N.V., Berezina S.B., Romanchenko M.I. Perspektyvy zaprovadzhennja obov'jazkovogho medychnogho strakhuvannja na shljaku reformuvannja ghaluzi okhorony zdorov'ja Ukrainy (2016) // Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu. Serija : Ekonomika i menedzhment. Vyp. 21. pp. 138-142.
18. Pro zaghaljnoobov'jazkove derzhavne socialjne strakhuvannja: Zakon Ukrainy № 1105-XIV vid 23.09.1999. Available at: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>. (accessed 24.01.2019).
19. Rishennja Konstytucijnogho Sudu Ukrainy shhodo oficijnogho tlumachennja polozhennja chastyny tretjoji statti 49 Konstytuciji Ukrainy "u derzhavnykh i komunaljnykh zakladakh okhorony zdorov'ja medychna dopomogha nadajetjsja bezoplatno" (sprava pro bezoplatnu medychnu dopomoghu): Rishennja № 10-rp/2002 vid 29.05.2002. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02#n54> (accessed 11.01.2019).
20. Stecjuk T.I. Medychne strakhuvannja ta jogho rolj u zabezpechenni socialjnogho zakhystu ghromadjan (2009): avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ekon. nauk: 08.00.08. Kyjiv: DVNZ «Kyjivskij nacionalnij ekonomichnyj universytet imeni Vadyma Ghetjmana» Ministerstva osvity ta nauky Ukrainy. 23 s.
21. Chughunov I. Ja., Lysjak L. V. Bjudzhetna systema v instyucijnomu seredovyshhi suspiljstva (2009) // Finansy Ukrainy. № 11. pp. 3–11.

УДК:336.1

JEL Classification: G280

Romenska K.M.

PhD, associate professor of the department of state, local and corporate finance
University of Customs and Finance

Роменська К.М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри державних, місцевих та корпоративних фінансів
Університет митної справи та фінансів

Роменская Е.М.

к.э.н., доцент, доцент кафедры государственных, местных и корпоративных
финансов
Университет таможенного дела и финансов

TRANSITION TO THE THIRD-YEARS BUDGET PLANNING: BENEFITS AND RISKS FOR UKRAINIAN ECONOMY

ПЕРЕХІД ДО ТРИРІЧНОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

ПЕРЕХОД НА ТРЕХЛЕТНЕЕ БЮДЖЕТНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ: ПРЕИМУЩЕСТВА И РИСКИ ДЛЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

***Abstract.** In the article the features of the transition to strategic budget planning in Ukraine are considered. The advantages and risks of transition to three-year budget planning for the Ukrainian economy are outlined. The proposals of the formulation and direction of financial flows of the state and local budgets with focus on efficiency and effectiveness have been elaborated. The reclamation of the above-mentioned sources will allow further improvement of the medium-term three-year budget planning in Ukraine.*

***Key words:** three-year budget planning, budget policy, strategic budget planning, public finances, financial flows, budgeting, program-target method, budget program.*

***Анотація.** Розглянуто особливості переходу до стратегічного трирічного бюджетного планування в Україні. Окреслено переваги і ризики переходу на трирічне бюджетне планування для української економіки. Розроблено пропозиції щодо формування й спрямування фінансових потоків державного та місцевого бюджетів з орієнтованістю на ефективність та результативність. Реалізація вищевказаних заходів дозволить забезпечити подальше вдосконалення середньострокового трирічного бюджетного планування в Україні.*

***Ключові слова:** трирічне бюджетне планування, бюджетна політика, стратегічне бюджетне планування, державні фінанси, фінансові потоки, бюджетування, програмно-цільовий метод, бюджетна програма.*

***Аннотация.** Рассмотрены особенности перехода к стратегическому бюджетному планированию в Украине. Очерчены преимущества и риски перехода на трехлетнее бюджетное планирование для украинской экономики. Разработаны предложения по*

формированию и направлению финансовых потоков государственного и местного бюджетов с ориентированностью на эффективность и результативность. Реализация вышеперечисленных заданий позволит обеспечить дальнейшее совершенствование среднесрочного трехлетнего бюджетного планирования в Украине.

Ключевые слова: *трехлетнее бюджетное планирование, бюджетная политика, стратегическое бюджетное планирование, государственные финансы, финансовые потоки, бюджетирование, программно-целевой метод, бюджетная программа.*

Постановка проблеми. На сьогодні система управління державними фінансами в Україні не повною мірою відповідає вимогам часу через існування багатьох проблем, що погіршують стан економіки країни. До основних проблем можна віднести: високий рівень корупції і тіньової економіки, воєнні дії на території країни, низький рівень соціально-економічних показників: прожиткового мінімуму, що з 1 січня 2019 р. становить 1853 грн., рівня мінімальної заробітної плати, що у 2019 р. запланований в обсязі 4173 грн., в тому числі працівників бюджетної сфери, сфери освіти, охорони здоров'я, культури і мистецтва.

Фактором підвищення ефективності бюджетного процесу є середньострокове бюджетне планування, що є основою для реалізації державної політики і досягнення стратегічних цілей розвитку шляхом забезпечення дотримання загальної бюджетної дисципліни, стратегічного розподілу бюджетних коштів із збереженням соціальної спрямованості бюджету, підтриманням позитивної динаміки зростання реальних доходів населення, включаючи зростання реальної заробітної плати і пенсій, у поєднанні з покращенням соціально-економічного розвитку регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розв'язок проблем, пов'язаних із впровадженням середньострокового бюджетного планування в Україні зробили вчені: В. Зубенко [3], Л. Лисяк [1], В. Опарін, В. Федосов, С. Львовичкін [2], І. Чугунов [5], М. Тарасюк [4] та інші науковці.

Проте, з огляду на трансформаційні процеси в економіці країни, що спричиняють зміни бюджетного законодавства, бюджетне планування в Україні є процесом, що потребує постійного удосконалення. Це зумовлює проведення подальшого пошуку напрямів удосконалення бюджетної політики та подальше вдосконалення середньострокового трирічного бюджетного планування в Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У зв'язку із запровадженням середньострокового бюджетного планування в Україні, орієнтованого на результат, необхідно впроваджувати повний комплекс дієвих інструментів підвищення ефективності бюджетного процесу та управління державними фінансами.

Міністерством фінансів України здійснено основний крок на шляху до впровадження середньострокового бюджетного планування й удосконалення програмно-цільового методу – внесено зміни до Бюджетного кодексу України. Серед останніх - зміни до Бюджетного кодексу України щодо запровадження середньострокового бюджетного планування, прийняті у грудні 2018 р. Бюджетним кодексом визначено, що середньостроковий період включає

плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди. Відтепер бюджетний процес починається зі стадії складання та розгляду Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них. Бюджетні програми формуються головними розпорядниками бюджетних коштів під час підготовки пропозицій до Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) та складання бюджетного запиту з урахуванням планів діяльності на середньостроковий період, прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку. Після того слідує стадія складання проектів бюджетів. Така послідовність законодавчо закріплена у статтях 19-20 Бюджетного кодексу України та обумовлена впровадженням програмно-цільового методу у бюджетний процес, що передбачає застосування середньострокового бюджетного планування, в рамках якого здійснюється складання Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) [6; 7].

Постановка завдання. На сьогодні середньострокове бюджетне планування в Україні не має відповідного статусу, який воно має в інших країнах, коли бюджет на наступний рік розробляється на основі спланованих на наступний рік показників. В Україні показники хоч і плануються, але не впливають на формування бюджету в подальшому. На процес бюджетного планування суттєво впливають ненадійність макроекономічного прогнозування, швидкі зміни в політичному житті країни, часте коригування податкового законодавства. Таким чином, необхідно дослідити переваги і ризики переходу на трирічне бюджетне планування для української економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першою перевагою для української економіки є досягнення кінцевих результатів завдяки встановленню стратегічних цілей на три роки, розбиттю їх на тактичні в межах одного року, яким є бюджетний період в Україні, як етапи виконання загальної цілі. Стратегічне бюджетне планування дозволяє виміряти не лише проміжний, але й кінцевий результат використання бюджетних коштів. Це дозволяє розробляти, планувати та затверджувати в бюджеті масштабні проекти із розбудови економіки, наприклад, із розбудови інфраструктури, комунікацій, аеропортів, метро, транспортних шляхів і т.д. Все вищеперелічене в свою чергу створює сприятливі умови для інвесторів, яким стає зручніше вести бізнес на території країни.

Другою наступною перевагою стратегічного планування є системність, визначеність із загальною стратегією, що дозволяє чітко встановити пріоритети та дотримуватись їх. Це дозволить оптимізувати і нормативно-правову базу з огляду на відповідність одного законодавчого документу іншому та дозволить усунути суперечності в законодавстві.

Так, наприклад, на стадії бюджетного процесу - складання проектів місцевих бюджетів - місцеві органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування здійснюють аналіз бюджетних запитів, поданих головними розпорядниками коштів з точки зору відповідності його мети, пріоритетності, а також дієвості та ефективності використання бюджетних коштів. На даному етапі за результатами аналізу керівники місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування приймають рішення про включення бюджетного

запиту до проекту місцевого бюджету перед його поданням на розгляд відповідній місцевій раді. Проте, під час прийняття рішення про включення бюджетного запиту до проекту місцевого бюджету можливий вплив ряду чинників, зокрема, особистісних мотивів або політичного тиску для захисту інтересів певних сторін. Саме тому на даному етапі необхідним є обмеження ступеня свободи під час прийняття рішень з питань бюджету. Особливої уваги варто приділити можливостям місцевих фінансових органів й органів місцевого самоврядування щодо отримання й обробки інформації для аналізу бюджетних запитів на предмет відповідності законодавчо визнаним стратегічним пріоритетам розвитку відповідної місцевості і країни в цілому. Отже, завданнями місцевих фінансових органів й органів місцевого самоврядування для аналізу бюджетних запитів з точки зору їх ефективності (за наявності декількох альтернативних бюджетних запитів) є прийняття обґрунтованого рішення про включення бюджетних запитів до проекту рішення про місцевий бюджет з точки зору його першочерговості для досягнення пріоритетних цілей при середньостроковому бюджетному плануванні, орієнтованому на трирічну стратегічну перспективу. Отримані результати дозволяють обґрунтувати варіант спрямування бюджетних коштів що, безумовно, підвищить прозорість, ефективність і результативність їх використання.

Третьою перевагою можна назвати те, що характерною ознакою фінансової політики високо розвинутих держав, що застосовують середньострокове три річне планування бюджетів, є стабільність, виваженість. Отже, для України постає необхідність у здійсненні раціонального планування і прогнозування з тим, щоб обсяги фінансування видаткових програм змінювалися з року в рік лише на незначний відсоток, а тенденція до зміни пропорцій була чіткою та прогнозованою (рис. 1).

Четвертою перевагою середньострокового бюджетного планування, орієнтованого на результат, є формування умов для збільшення зацікавленості органів державної влади, органів місцевого самоврядування в не тільки прозорому, але й у якісному використанні бюджетних коштів. Для зарубіжних країн характерним є жорсткий контроль за здійсненням бюджетних витрат з метою їх раціональності та відповідності бюджетним призначенням.

До таких умов можна віднести вчинення заходів впливу за порушення бюджетного законодавства, наприклад за нерезультативне й неефективне, нецільове використання бюджетних коштів, що унеможливають настання таких випадків у майбутньому. Вживання суворих дій за перевитрати і не результативне використання коштів, притягнення до відповідальності осіб, що винні у порушеннях з питань бюджету, посилить вимогливість та відповідальність органів державної влади, місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування щодо забезпечення раціонального і економного використання коштів. Отже, в Україні має бути розроблена система посиленого та жорсткого контролю з тим, щоб основний наголос був не тільки на цільовому, а й на ефективному використанні бюджетних коштів на місцях, особлива роль якому відведена в розвинених країнах під час виконання бюджету та якісному наданню бюджетних послуг. Усі органи фінансової

системи мають самостійно ретельно аналізувати виконання конкретних завдань з погляду результативності та якості. Отже, філософія бюджетних видатків має бути змінена з утримання бюджетних установ на надання якісних бюджетних послуг.

Рис. 1. Переваги стратегічного трирічного бюджетного планування

Міра відповідальності за неефективне використання коштів місцевих бюджетів має розроблятися, призначатися та застосовуватися виходячи зі ступеня важкості порушення. Наприклад, за неефективне використання бюджетних коштів для установи застосовуються відповідні заходи впливу, наприклад, скорочення бюджетних асигнувань на наступний бюджетний період (штраф у % скорочення фінансування за неефективне використання бюджетних коштів тощо). Призначаючи заходи впливу, необхідно обов'язково забезпечити їх реальне застосування по принципу невідворотності покарання, адже основна проблема сьогодення, як вважає більшість вчених, не у відсутності міри покарання, а в тому, що в реальності ці міри не застосовуються. Тому трирічне бюджетне планування сприяє виявленню випадків неефективного використання бюджетних коштів та неякісного надання бюджетних послуг, і в свою чергу, дозволяє їх упередити й усунути.

Ризиками стратегічного бюджетного планування, що можуть негативно вплинути на кінцевий результат використання бюджетних коштів є вплив макроекономічних показників, політичних чинників, воєнних дій та інших непередбачуваних обставин на бюджет. Наприклад, знецінення національної валюти і слабка передбачуваність інфляції впливає на точність середньострокових прогнозів та може призвести до обмеженості бюджетних коштів і за умов зростання цін і тарифів ускладнити досягнення масштабних стратегічних цілей.

Другим ризиком стратегічного бюджетного планування є недостатньо ґрунтовне розуміння місцевих фінансових органів, органів місцевого самоврядування, розпорядників бюджетних коштів основ програмно-цільового методу бюджетного планування та неналежний підхід до застосування програмно-цільового методу бюджетного планування, орієнтованого на результат.

Наприклад, на сьогодні є відкритий доступ до стратегічних та планових документів щодо складання бюджету, проте відсутня інформація щодо моніторингу бюджетних програм. Особливий інтерес та особливу роль у визначенні ефективності відіграє звітність не стільки про використання бюджетних коштів на фінансування заходів і завдань бюджетних програм, скільки інформація про якість виконання бюджетних програм із зазначенням та розрахунками результативних показників для кожного виконаного завдання (затрат, продукту, ефективності, якості). Недотримання цих вимог ускладнює визначення, наскільки ефективно та якісно спрямовані фінансові потоки в результаті використання коштів бюджету.

Нажаль також немає у відкритому доступі результатів аналізу ефективності бюджетних програм, вимоги до проведення якого затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 26.08.2014 № 836 «Про деякі питання запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів» [8] та Листом Міністерства фінансів України від 19.09.2013 р. № 31-05110-14-5/27486 щодо «Удосконалення методики здійснення порівняльного аналізу ефективності бюджетних програм, які виконуються розпорядниками коштів місцевих бюджетів» [9]. Це призводить до неможливості здійснення обґрунтованих висновків та без урахування допущених помилок і недоліків унеможливорює у майбутньому побудову точних прогнозів.

Крім того, неможна не відзначити про існування деяких недоліків при плануванні бюджету за програмно-цільовим методом, що суперечать методології застосування даного методу та у майбутньому ускладнюватимуть оцінку ефективності виконання програми:

- мета у більшості бюджетних програм визначена не чітко і не є зрозумілою для громадськості, адже в ній не визначений конкретний результат покращення в галузі, що відбуватиметься;
- не вказуються чіткі терміни виконання по кожному завданню;
- показники виконання: затрат, продукту, ефективності та якості розробляються в цілому для програми, а не для кожного окремого її завдання.

Тільки за умов наявності таких показників по кожному завданню можна проводити оцінку й моніторинг виконання програм у подальшому.

Третім ризиком бюджетного планування є те, що бюджетна звітність носить декларативний і інформаційний характер, заплановані показники не відповідають реальному стану речей. Так, згідно з принципом публічності та прозорості, сутність якого виявляється у інформуванні громадськості з питань складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за їх виконанням, місцеві органи

виконавчої влади й органи місцевого самоврядування мають звітувати та звітують на офіційних сайтах перед громадськістю щодо формування надходжень відповідного бюджету та напрямів використання бюджетних коштів.

Проте, дуже часто, дані звітів мають декларативний характер та не відображають реального стану справ щодо якості життя населення відповідної місцевості. Так, дійсно, населення є обізнаним про стан виконання бюджетних показників, проте якість та рівень його життя не покращується. Наприклад, зростає прожитковий мінімум і рівень мінімальної заробітної плати, а якість та рівень життя не покращується. Отже, кращою практикою реального розвитку місцевих бюджетів України є поєднання при інформуванні громадськості принципу публічності та прозорості бюджетної системи України та принципу ефективності і результативності, з наміром, щоб при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу прагнули досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання послуг, гарантованих державою, органами місцевого самоврядування, при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів й досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів. Таким чином, для нашої країни актуальною є проблема негативного впливу політики на фінанси і бюджетну систему країни, тому необхідно, щоб при оголошенні бюджетних показників населення було обізнаним не тільки про обсяги надходжень і видатків, що плануються, але і про соціальні та економічні ефекти, що будуть досяжними. Як показує практика світового досвіду, завдяки стратегічному плануванню вдається забезпечити спадковість фінансової політики незалежно від того, яка політична сила перебуває при владі, а громадський контроль та прозорість бюджетних процедур забезпечує ефективність використання бюджетних коштів.

Висновки. Таким чином, застосування трирічного середньострокового бюджетного планування є основою для принципово нової організації бюджетного процесу в Україні. Впровадження сучасних принципів і методів бюджетування, підвищення самостійності і відповідальності органів влади, а також підвищення ефективності бюджетної політики, орієнтованої на результат із застосуванням механізму програмно-цільового бюджетування, допоможе забезпечити єдність бюджетної й соціально-економічної політики, а отже, якісно новий ступінь розвитку економіки. У зв'язку з цим, на державному та місцевому рівні необхідно мати повний комплекс управлінських механізмів та інструментів, що забезпечать контроль і ефективне застосування програмно-цільового методу управління бюджетними коштами.

Бібліографічні посилання:

1. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія. Київ: ДНУ АФУ, 2009. 600 с.

2. Опарін В., Федосов В., Львовчкін С. та ін. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку: монографія ; за заг. ред. В.Опаріна, В. Федосова. Київ : КНЕУ, 2016. 695 с.
3. Планування та виконання місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу: Навчальний посібник / [за заг. ред. В. В. Зубенка]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження» [6-те видання, випр. та доп.] К., 2017. 144 с.
4. Тарасюк М. Бюджетне планування в Україні // Вісник КНТЕУ. №2. 2018. С. 19-31.
5. Чуగుнов І. Я., Брижан К.В. Бюджетна політика в умовах трансформації економіки // Економічний вісник університету. 2017. Вип. 32(1). С. 241-251.
6. Бюджетний кодекс України від 11.01.2019 р. № 2456-VI, зі змінами URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
7. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження середньострокового бюджетного планування: Закон України від 06.12.2018 р. №2646-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2646-19#n5>
8. Про деякі питання запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів: Наказ Міністерства фінансів України від 26.08.2014 р. № 836 URL :<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1103-14>
9. Методика здійснення порівняльного аналізу ефективності бюджетних програм, які виконуються розпорядниками коштів місцевих бюджетів: лист Міністерства фінансів України від 19.09.2013 р. № 31-05110-14-5/27486) URL: <http://www.ibser.org.ua/legislation/zakonodavstvo-z-pmc/ocinka-byudzhethnyh-program>

References:

1. Lysiak, L., (2009), *Byudzhethna polityka u systemi derzhavnoho rehulyuvannya sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrayini* [Budget policy in the system of state regulation of socio-economic development of Ukraine], DNNY AFY, Kyiv, Ukraine.
2. Oparin V., Fedosov V., Levochkin S. and others, (2016), *Finansova infrastruktura Ukrayiny: stan, problemy ta perspektyvy rozvytku* [Financial infrastructure of Ukraine: state, problems and prospects of development], KNEU, Kyiv, Ukraine.
3. Zubenko, V.V. (2017), *Planyvannya ta vykonannya mistsevykh byudzhethiv na osnovi prohramno-tsil'ovoho metody* [Planning and implementation of local budgets based on the purpose-oriented method], IBSER, Project «Strengthening the Local Financial Iniciaty», Kyiv, Ukraine.
4. Tarasuk M. (2018), “Budget planning in Ukraine”, *Visnuk KNTEU*, vol. 2, pp. 19-31.
5. Chugunov, I.Ya. and Bryzhan K.V. (2017), “Budget policy in the context of transforming the economy”, *Ekonomichnyy visnyk yniwersytetu. Pepeyaslav-Khmel'nyts'kyu depzhavnyy univetsytet imeni Hryhoriya Skovopody*, vol. 32/1, pp. 241-251.
6. Supreme Soviet of Ukraine (2019), The Law “Budget Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
7. Supreme Soviet of Ukraine (2018), The Law “About the changes into the Budget Code of Ukraine on the Introduction of Medium-Term Budget Planning”, available at: : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2646-19#n5>
8. The Ministry of Finance of Ukraine (2014), The Order “Some questions of the requirements for the implementation of the program and target method of the implementation of local budgets”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1103-14>.
9. The Ministry of Finance of Ukraine (2013), The Letter “Method of carrying out a comparative analysis of the effectiveness of budget programs executed by spending units of local budgets”, available at: <http://www.ibser.org.ua/legislation/zakonodavstvo-z-pmc/ocinka-byudzhethnyh-program>.

Редакция научного журнала "ЭКОНОМИКА И ФИНАНСЫ" приглашает к сотрудничеству для публикации научных статей докторов и кандидатов наук, молодых ученых, докторантов, аспирантов, соискателей, адъюнктов, магистрантов, студентов, молодых специалистов, преподавателей, научных работников, практиков.

ISSN 2311-3413

Журнал включен в международные наукометрические базы:

Российский индекс научного цитирования (РИНЦ)

Index Copernicus International (импакт-фактор 2017 ICV 85,62)

Ulrich's Periodicals Directory

Google Scholar

Полные тексты статей представлены в Научной электронной библиотеке [eLIBRARY.RU](http://elibrary.ru)

Периодичность - 1 раз в месяц

Язык издания: английский, русский, украинский.

Прием статей – до 28 числа каждого месяца.

К публикации принимаются статьи, оформленные в соответствии со следующими требованиями:

1. Объем статьи – 10-25 страниц, включая иллюстрации, таблицы, графики, список литературы.

- поля верхнее и нижнее, левое и правое – 2,0 см.
- межстрочный интервал – 1,5
- шрифт «Times New Roman» – 14
- абзацный отступ – 1,25 см (не допускается создание отступа с помощью клавиши Tab и знаков пропуска);

- текст выравнивается по ширине;
- ориентация – книжная, без переносов, без постраничных сносок.

2. Ссылки на источники необходимо делать по тексту в квадратных скобках с указанием номеров страниц в соответствии источником. Например: [2] или [5, с. 131].

3. Список литературы приводится в конце статьи в алфавитном порядке.

4. Рисунки, таблицы и графики должны иметь названия, а в случае если их в статье несколько, то и нумерацию.

СТРУКТУРА СТАТЬИ

. Общие требования: основной текст статьи должен содержать такие обязательные элементы:

- постановка проблемы;
- анализ последних исследований и публикаций;
- выделение нерешенных ранее частей общей проблемы;
- цель статьи (постановка задачи);
- изложение основного материала исследования;
- выводы.

2. Рисунки и таблицы необходимо подавать в статье непосредственно после текста, где они упоминаются впервые, или на следующей странице. Все элементы рисунка должны быть сгруппированы.

3. Формулы в статьях должны быть набраны с помощью редактора формул (внутренний редактор формул в редакторе Microsoft Word for Windows).

4. Статья должна содержать названия статьи, аннотации и ключевые слова на английском и русском языках, объем аннотации от 50 до 120 слов, количество ключевых слов - минимум 5 слов.

Статья должна содержать следующие структурные элементы:

- индекс УДК (в верхнем левом углу страницы);
- индекс JEL Classification (Journal of Economic Literature);
- фамилия и инициалы автора (-ов), ученая степень, ученое звание и название статьи на английском и русском языках (не более 3-х авторов), **для зарубежных авторов** - только на английском языке;
- аннотация на английском и русском языках, **для зарубежных авторов** - только на английском языке;
- ключевые слова на английском и русском языках, **для зарубежных авторов** - только на английском языке;
- текст статьи;
- список литературы;
- список литературы на английском языке (транслитерация).

Предпочтение отдается рукописям на английском языке. По желанию автора статья может быть переведена в редакции за дополнительную плату.

Контактная информация:

E-mail: ecofin.at.ua@gmail.com

Сайт: <http://ecofin.at.ua>

Надеемся на дальнейшее сотрудничество.

European academy of sciences (Coventry, United Kingdom)

Invites you to take part in
The International Seminar-Internship:
«Science and Education: European approach»

Target groups

teaching staff, heads of higher educational institutions, postgraduates, doctoral students, undergraduates, representatives of state and local self-government bodies, public organizations, enterprises, financial and other institutions, all interested persons.

Form of participation: correspondence (remote)

Program of International Seminar-Internship:

	36 hours	72 hours	108 hours	138 hours
Participation fee in EURO	€ 100	€ 150	€ 200	€ 250

Participation fee includes

- publication of an article in a collection of scientific articles or in a scientific journal
- obtaining an international certificate of a training completion
- the cost of mailing by registered letter of a collection of articles (or a scientific journal) with the international certificate of a training completion

Contacts

E-mail: org@conferencii.com

Website: <http://conferencii.com>

SCIENTIFIC JOURNAL

Economics and Finance

issue 1

2019